

จังหวัดลำปาง : การศึกษาในระดับจังหวัด

ประวัติความเป็นมา

จังหวัดลำปาง เป็นเมืองโบราณเก่าแก่จังหวัดหนึ่งของภาคพื้นลานนาไทย ประวัติตามตำนานของจังหวัดลำปางชื่อเมือง "ฤๅกฏนคร" ซึ่งแปลว่า "เมืองไก่" และสำหรับคำว่า นครลำปางนั้น ตามตำนานสืบทอดอีกนัยหนึ่งก็มีที่มาจากเรื่อง "ส่วะค่อนลำปาง" กล่าวคือมีชาวส่วะไตค่อนสำไมไ่ปางบรรจุน้ำผึ้งไปถวายพระพุทธองค์ ณ บริเวณซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวงอันนับว่า เป็นเมืองที่ตั้งมาแต่โบราณกาล ส่วนเรื่องราวที่กล่าวไว้ในหนังสือจามเทวีวงศ์พงศาวดารโยนกมีว่า เมื่อได้สร้างนครหรือชุมชนขึ้นแล้ว พระนางจามเทวีพระธิดาของพระเจ้าันพรายกรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้รับอัญเชิญขึ้นครองเมือง พระนางจามเทวีมีพระราชโอรสแฝด องค์ที่ทรงพระนามว่า "มหันตยศ" ซึ่งต่อมาได้ครอบครองนครหรือชุมชน ส่วนองค์น้องทรงพระนามว่า "อนันตยศ" ภายหลังได้มาสร้างเมืองใหม่ขึ้นปกครองในราวพุทธศตวรรษที่ 13 (ประมาณ พ.ศ. 1224) ชื่อ "นครเขลางค์" และต่อมายังได้สร้างเมืองให้พระมารดาประทับระหว่าง เล็ดจมา เข็มอีกเมืองหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันชื่อ "นครอัสสัมภังค์" ได้มีการเรียกชื่อรวมของเมืองทั้งสองนี้ว่า "นครเขลางค์สัมภังค์" ในระยะหลังคงจะเรียกชื่อได้ละตวกและสิ้นเข้าจึงเห็นไปเป็นเมืองนครลำปาง คำว่า "นครลำปาง" จึงน่าจะเกิดขึ้นนับแต่กาลนั้นมา

ลำปางในสมัยโยนกเชียงแสนราว พ.ศ. 1600-1800 ตกอยู่ในอำนาจของพวกมอญและขอม ครั้นถึงสมัยสุโขทัย เมื่อพระเจ้าเม็งรายมหาราชสร้างเมืองเชียงใหม่แล้วได้คิดอุบายเอานครลำปางขึ้นอยู่ในอำนาจราว พ.ศ. 1840 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา บางคราวนครลำปางก็เป็นประเทศราชขึ้นอยู่กับประเทศพม่า บางคราวก็ตกอยู่ในการปกครองของเชียงใหม่ และบางคราวก็อยู่กับคนไทย ต่อมาถึงสมัยกรุงธนบุรี เจ้าทิพขันธ์ได้ขับไล่พม่าออกจากเมืองลำปางสำเร็จจึงได้รับการสถาปนาเป็น "พระยาสุระวะฤๅชัยสงคราม" ครองเมืองลำปางในปี พ.ศ. 2279 ต่อมาในปี พ.ศ. 2307 เจ้าฟ้าชายแก้ว พระโอรสเจ้าทิพขันธ์ได้ครอง

เมืองสาปางและเป็นต้นตระกูลเจ้าเจ็ดองค์ที่เรียกว่า "เชื้อเจ็ดตน" ซึ่งมีเจ้ากาวิละ เจ้าคำโล่ม เจ้าน้อย เจ้าดวงทิพย์ เจ้าหนูหล้า เจ้าคำแก่น และเจ้าบุญมา ซึ่งเจ้าเหล่านี้ต่อมาได้ครองเมืองต่าง ๆ ในภาคพื้นลานนาไทยอันเป็นต้นตระกูล ณ สาปาง ณ สาขุณ

ในรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงมีพระราชดำริให้เปลี่ยนตำแหน่ง "พระยา" ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ อันได้แก่สาปาง สาขุณ เชียงใหม่ ให้ผู้ครองนครมีตำแหน่งเป็น "เจ้า" จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เลื่อนอิสริยยศพระยาน้อยญาณะรังษี ซึ่งเป็นผู้ครองนครสาปางในขณะนั้นเป็น "เจ้าวรญาณะรังษี" และได้มีเจ้าผู้ครองนครสืบสายต่อ ๆ มาจนถึงพลโทเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้ถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2465 แล้วก็มีได้ทรงพระกรุณาให้มีเจ้าผู้ครองนครสาปางอีก

จังหวัดสาปาง ได้ประกาศตั้งเป็นจังหวัดขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพสมัยหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 ได้แยกออกจากมณฑลพายัพไปขึ้นกับมณฑลมหาธาษฎร์ ซึ่งมีจังหวัดแพร่เป็นที่ตั้งมณฑล ในปี พ.ศ. 2468 ได้ประกาศยกเลิกมณฑลมหาธาษฎร์ จึงขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาได้ประกาศยกเลิกมณฑลหัวราชอาณาจักรแล้ว สาปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดถึงปัจจุบันนี้ (กระทรวงมหาดไทย สำนักผังเมือง กองจัดโครงการและประเมินผล 2525: 1-2)

ลักษณะทางกายภาพ

ก. ที่ตั้งและเขตการปกครอง

จังหวัดสาปางตั้งอยู่ตอนกลางของภาคเหนือตอนบน ระหว่างเส้นรุ้งที่ 17° 47' ถึง 19° 31' เหนือ กับเส้นแวงที่ 99° ถึง 100° 12' ตะวันออก ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ตามแนวถนนพหลโยธิน ประมาณ 602 กิโลเมตร โดยทางรถไฟขบวนรถไฟสายเหนือ ซึ่งออกจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดสาปางระยะทางประมาณ 642 กิโลเมตร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวัดลำปางมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 12,534* ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ

14.6 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัด เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และ จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดตาก และจังหวัดสุโขทัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่

เมื่อเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ของจังหวัดลำปางกับจังหวัดอื่น ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จังหวัดลำปางมีขนาดเนื้อที่มากเป็นอันดับ 3 รองลงมาจากจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

จังหวัดลำปาง แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 11 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 83 ตำบล 619 หมู่บ้าน มีการแบ่งเขตการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็นองค์การบริหารจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง คือเทศบาลเมืองลำปาง และสุขาภิบาลอีก 11 แห่ง คือ สุขาภิบาลข่มขู สุขาภิบาลเกาะคา สุขาภิบาลดอนขี้เอย สุขาภิบาลล้อมแรด สุขาภิบาลแจ้ห่ม สุขาภิบาลวังเหนือ สุขาภิบาลแม่พริก สุขาภิบาลป่าตัน-นาคร้าว สุขาภิบาลลับปราบ สุขาภิบาลห้างฉัตร และสุขาภิบาล เล็ริมงาม (ดูรายละเอียดจากแผนที่ 4.1 และตาราง 4.1)

ข. ลักษณะภูมิประเทศ

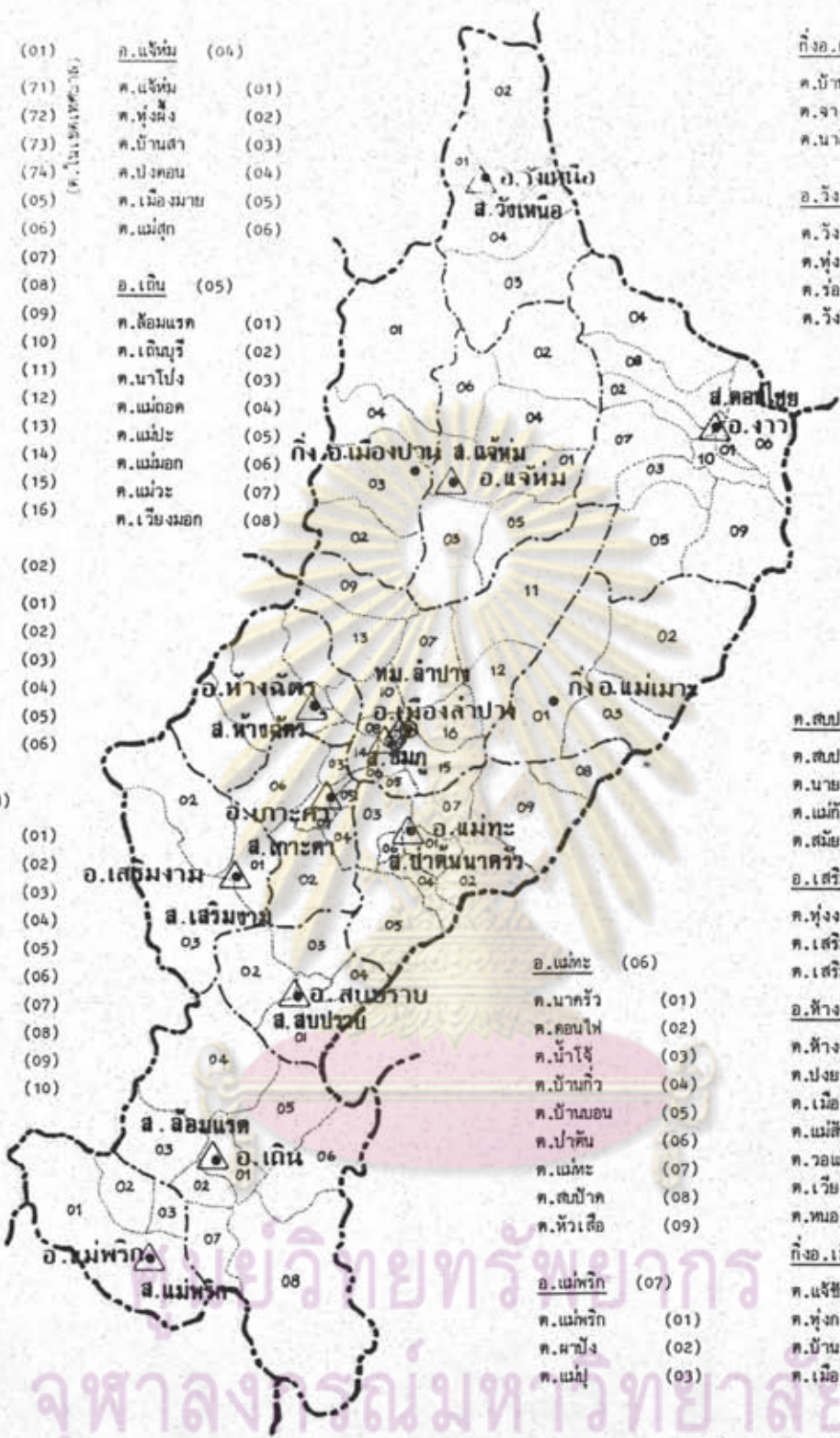
ภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดลำปาง เป็นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบและมีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำวังเป็นบางส่วนในบริเวณตอนกลางของจังหวัด ทำให้มีลักษณะเป็นเมืองในแอ่งขนาดใหญ่ (Synclinorium) โดยทั่วไปพื้นที่จังหวัดอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 268.60 เมตร มีแม่น้ำวังซึ่งเกิดจากภูเขาหินปูนในอำเภอวังเหนือไหลผ่านแนวเหนือใต้ แล้วไหลไปรวมกับแม่น้ำปิงในเขตจังหวัดตาก เขตพื้นที่ที่มีระดับความสูงตั้งแต่ 0-200 เมตร โดยมีความลาดชัน 2-10% ใต้แก่บริเวณอำเภอแม่พริก เกิน บางส่วนของอำเภอลับปราบ มีลักษณะ

*พื้นที่จังหวัดถือตามลุ่มะโนประชากรและการเคหะ 2523 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

- อ.เมืองลำปาง (01)
- ค.หัวเวียง (71)
- ค.เวียงเหนือ (72)
- ค.สบถั่ว (73)
- ค.สวนดอก (74)
- ค.กล้วยแพะ (05)
- ค.ชมพู (06)
- ค.ทุ่งผ่าย (07)
- ค.บ่อแก้ว (08)
- ค.บ้านคำ (09)
- ค.บ้านเป้า (10)
- ค.บ้านแดง (11)
- ค.บ้านเสด็จ (12)
- ค.บ้านเอื้อง (13)
- ค.ปางแสงทอง (14)
- ค.พระบาท (15)
- ค.พิชัย (16)
- อ.เกาะคา (02)
- ค.เกาะคา (01)
- ค.นาแก้ว (02)
- ค.ลำปางหลวง (03)
- ค.วังพร้าว (04)
- ค.ศาลา (05)
- ค.ไหลหิน (06)
- อ.งาว (03)
- ค.หลวงเหนือ (01)
- ค.นาแก (02)
- ค.บ้านโป่ง (03)
- ค.บ้านร้อง (04)
- ค.บ้านหวด (05)
- ค.บ้านแดง (06)
- ค.บ้านฮ่อม (07)
- ค.ปางเคา (08)
- ค.แม่ตึบ (09)
- ค.หลวงใต้ (10)

- ก.แจ้ห่ม (04)
- ค.แจ้ห่ม (01)
- ค.ทุ่งผิง (02)
- ค.บ้านสา (03)
- ค.ปางคอน (04)
- ค.เมืองมาย (05)
- ค.แม่สุก (06)
- อ.เถิน (05)
- ค.ห้อมแรด (01)
- ค.เถินบุรี (02)
- ค.นาโป่ง (03)
- ค.แม่ออด (04)
- ค.แม่ปะ (05)
- ค.แม่มอก (06)
- ค.แม่วะ (07)
- ค.เวียงมอก (08)

- กิ่งอ.แม่เมาะ (08)
- ค.บ้านคาง (01)
- ค.จางเหนือ (02)
- ค.นาสัก (03)
- อ.วังเหนือ (09)
- ค.วังเหนือ (01)
- ค.ทุ่งขี้ (02)
- ค.ร่องเคาะ (03)
- ค.วังใหม่ (04)

- อ.แม่ทะ (06)
- ค.นาครัว (01)
- ค.คอนไฟ (02)
- ค.น้ำโจ้ (03)
- ค.บ้านแก้ว (04)
- ค.บ้านฮ่อม (05)
- ค.ป่าคัน (06)
- ค.แม่ทะ (07)
- ค.สบปราบ (08)
- ค.หัวเสือ (09)
- อ.แม่พริก (07)
- ค.แม่พริก (01)
- ค.หาบั้ง (02)
- ค.แม่ปู้ (03)

- ค.สบปราบ (10)
- ค.สบปราบ (01)
- ค.นายาว (02)
- ค.แม่แก้ว (03)
- ค.สมัย (04)
- อ.เสริมงาม (11)
- ค.ทุ่งงาม (01)
- ค.เสริมขวา (02)
- ค.เสริมซ้าย (03)
- อ.ห้างฉัตร (12)
- ค.ห้างฉัตร (01)
- ค.ปางยางคก (02)
- ค.เมืองยาว (03)
- ค.แม่สิน (04)
- ค.วอแก้ว (05)
- ค.เวียงตาล (06)
- ค.หนองลุ่ม (07)
- กิ่งอ.เมืองปาน (13)
- ค.แจ้ฮ่อม (01)
- ค.ทุ่งกวาว (02)
- ค.บ้านขอ (03)
- ค.เมืองปาน (04)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: การแบ่งเขตการปกครองจังหวัดลำปาง 2525
 ● ที่ตั้งจังหวัด ๕๕๕ ที่ตั้งเทศบาลเมือง
 • ที่ตั้งอำเภอ △ ที่ตั้งศูนย์ศึกษา

----- เขตประเทศ
 ----- เขตจังหวัด
 ----- เขตอำเภอ
 ----- เขตตำบล

แผนที่: #.1

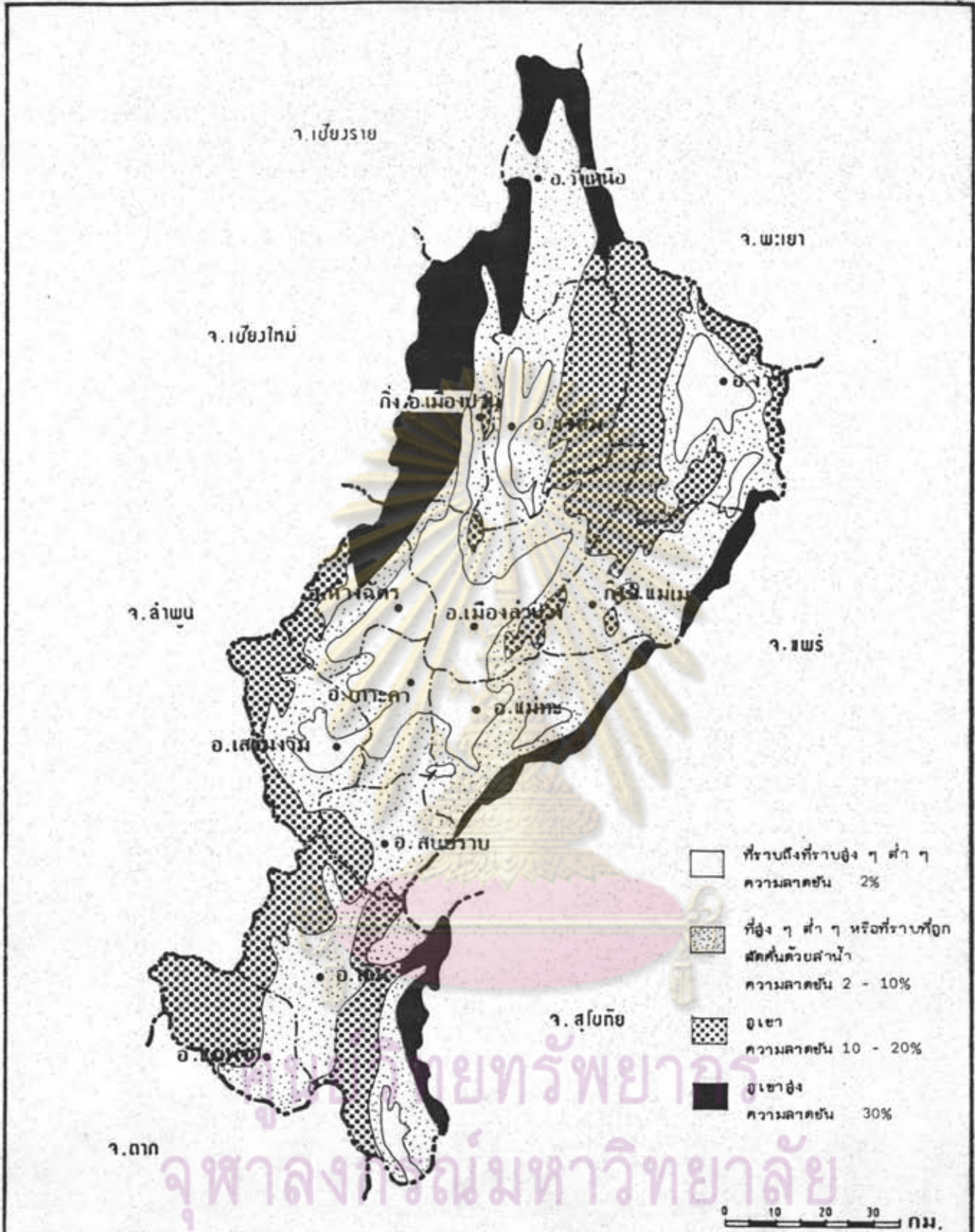
ที่มา: กองวิชาการและแผนงาน สังกัดสำนักงานสถิติ 2525

มาตราส่วน: 1:1,250,000

ตาราง 4.1 จำนวนตำบล หมู่บ้าน เทศบาล สุขาภิบาล รายอำเภอ จังหวัดลำปาง 2525

อำเภอ	พื้นที่ (กม. ²)	เทศบาล (แห่ง)	ตำบล ในเขต เทศบาล	ตำบล นอกเขต เทศบาล	หมู่บ้าน	สุขาภิบาล (แห่ง)	หมายเหตุ
อ.เมืองลำปาง	932.3	1	4	12	116	1	เทศบาล เมืองลำปาง สุขาภิบาลช่อมณี
อ.เกาะคา	533.3			6	59	1	สุขาภิบาลเกาะคา
อ.งาว	1,756.5			10	54	1	สุขาภิบาลคอนไอย
อ.แจ้ห่ม	2,142.4			6	41	1	สุขาภิบาลแจ้ห่ม
อ.เถิน	1,581.7			8	56	1	สุขาภิบาลล้อมแรด
อ.แม่ทะ	885.0			9	68	1	สุขาภิบาลป่าตัน-นาคร้าว
อ.แม่พริก	521.4			3	20	1	สุขาภิบาลแม่พริก
กิ่ง อ.แม่เมาะ	340.7			3	23	-	
อ.วังเหนือ	1,000.8			4	39	1	สุขาภิบาลวังเหนือ
อ.ลับปราบ	729.1			4	27	1	สุขาภิบาลลับปราบ
อ.เสริมงาม	611.2			3	29	1	สุขาภิบาลเสริมงาม
อ.ห้างฉัตร	622.5			7	61	1	สุขาภิบาลห้างฉัตร
จังหวัดลำปาง	12,534.0	1	4	79	619	11	

ที่มา: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: สังกะสีทับทิม	เขตประเทศ เขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตตำบล
แผนที่: 4.2	ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มาตราส่วน: 1:1,250,000

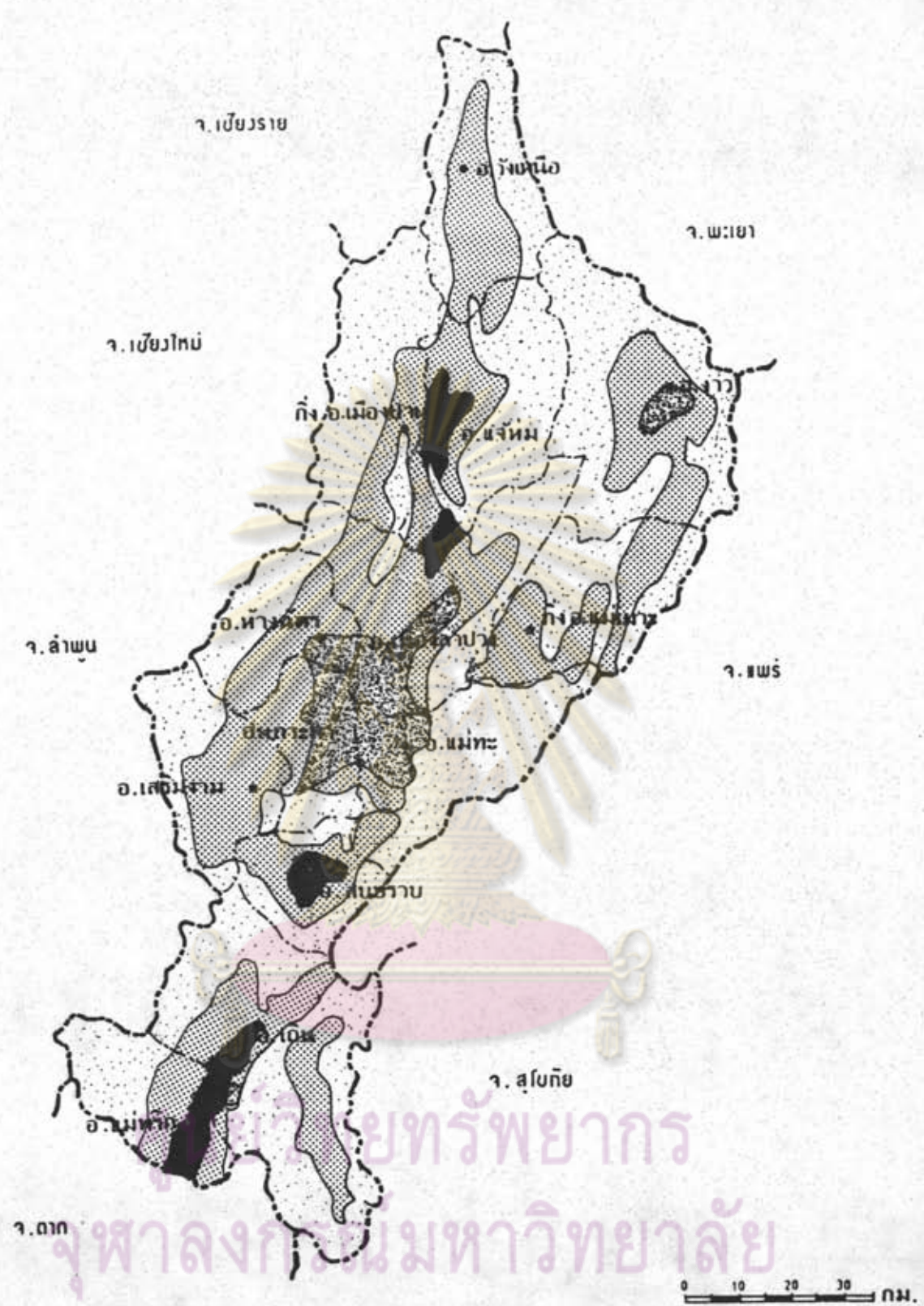
เป็นที่ราบลุ่มใช้เป็นที่เพาะปลูก และบางส่วนมีน้ำท่วมถึงในฤดูฝน ในระดับความสูงตั้งแต่ 200-500 เมตร โดยมีความลาดชันประมาณ 10-20% ได้แก่บริเวณ อำเภอเมืองสาปาง เกาะคา แม่ทะ งาว ห้างสัตว์ และบริเวณตอนกลางของอำเภอแจ้ห่ม มีลักษณะเป็นป่าผลัดใบที่เพาะปลูก และในระดับความสูงตั้งแต่ 500-1,000 เมตร ได้แก่บริเวณรอบเขตจังหวัด และในตอนบนของจังหวัดได้แก่ อำเภอวังเหนือ แจ้ห่ม งาว ซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 30% ลักษณะบริเวณเป็นป่าเศรษฐกิจและแหล่งต้นน้ำสาธารณะของจังหวัด (แผนที่ 4.2)

ค. สัมรรถณะของดิน

สัมรรถณะของดินในจังหวัดสาปางโดยทั่วไป ก็มีลักษณะอยู่ในประเภทมีศักยภาพในการผลิตทางเกษตรกรรมต่ำและปานกลาง ซึ่งดินเหล่านี้สามารถใช้ปลูกพืชไร่ และไม้ผลได้ในระดับปานกลางถึง เลว จะมีก็เพียงพื้นที่ร้อยละ 5.5 ของพื้นที่จังหวัดเท่านั้น ที่มีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตทางการเกษตรสูงถึงสูงปานกลาง ซึ่งมีความเหมาะสมในการปลูกข้าวซึ่งอยู่ในบริเวณอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองสาปาง และอำเภอเกาะคา (แผนที่ 4.3)

ง. ลักษณะการใช้ที่ดิน

ลักษณะเด่นของการใช้ที่ดินในจังหวัดสาปาง ซึ่งนอกเหนือไปจากการเป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา โดยบริเวณตอนบนของจังหวัดมีลักษณะเป็นป่าค่อนข้างทึบ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้มีค่า เช่น ไม้สัก บริเวณตอนใต้มีลักษณะเป็นป่าโปร่งและมีพื้นที่ปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 13.95 เป็นพื้นที่ปลูกข้าวซึ่งอยู่ในบริเวณตอนกลางของจังหวัด (สำนักงานจังหวัดสาปาง 2526: 2-3) แล้ว จังหวัดสาปางมีการใช้พื้นที่ประมาณ 21.050 ไร่ สำหรับกิจกรรมอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ โดยมีแหล่งใหญ่อยู่ที่กิ่งอำเภอแม่เกาะ ด้วยบริเวณดังกล่าวมีทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญคือ แร่ลิกไนต์ ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้ไปตั้งโรงงานผลิตไฟฟ้าจากลิกไนต์อยู่ในบริเวณนี้ และพื้นที่ร้อยละ 1.82 สำหรับปลูกพืชไร่ได้แก่ พืชตระกูลถั่ว บาลูบ สับปะรด ฯลฯ อันเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเข้าสู่ โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดต่อไปด้วย (ดูแผนที่ 3.4)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	<h3>การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง</h3>	
	<p>แสดง: สัมรรถนะดินทางการเกษตรกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> สัมรรถนะสูง สัมรรถนะสูงปานกลาง สัมรรถนะปานกลาง สัมรรถนะต่ำ 	<ul style="list-style-type: none"> เขตประเทศ เขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตตำบล
<p>แผนที่: 4-3</p>	<p>ที่มา: กรมที่ดิน</p>	<p>มาตราส่วน: 1:1,250,000</p>

จ. ทรัพยากรธรรมชาติ

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ

จังหวัดลำปางตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำวัง มีแม่น้ำสายสำคัญ ๆ คือ

- 1) แม่น้ำวัง เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด มีต้นกำเนิดมาจากท้องที่อำเภอวังเหนือ ไหลลงทางใต้ผ่านอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา อำเภอสลับปราบ อำเภอเถิน และอำเภอแม่พริก ไปจังหวัดตาก
- 2) แม่น้ำต๋อย ไหลจากอำเภอแจ้ห่ม ผ่านอำเภอห้างฉัตร อำเภอเมืองลำปางมาลงแม่น้ำวัง ในเขตอำเภอเมืองลำปาง
- 3) แม่น้ำยาว ไหลผ่านอำเภอเกาะคามาลงแม่น้ำวังในอำเภอเกาะคา และ
- 4) แม่น้ำจาง มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภองาวไหลผ่านกิ่งอำเภอแม่เมาะ อำเภอแม่ทะ ลงแม่น้ำวังที่อำเภอเกาะคา

ถึงแม้พื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่จะมีแม่น้ำสาธาร ไหลผ่าน แต่จากลุ่มธรรมชาติที่มีศักยภาพในการผลิตอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง จังหวัดลำปางจึงมีโครงการชลประทานเพื่อช่วยในการผลิตด้านการเกษตรขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กรวม 42 โครงการ โดยมีพื้นที่รับน้ำชลประทานทั้งหมด 175,700 ไร่ หรือร้อยละ 15.87 ของเนื้อที่ถือครองทางเกษตรทั้งหมดส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่ อำเภอเมืองลำปาง โครงการชลประทานที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- 1) โครงการแม่วัง อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง เป็นโครงการประเภทเหมืองฝาย มีเนื้อที่ชลประทานทั้งสิ้น 77,000 ไร่
- 2) โครงการกัวลม อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านแลง อำเภอเมืองลำปาง เป็นโครงการประเภทเอนกประสงค์ มีเนื้อที่ชลประทานทั้งสิ้น 33,000 ไร่
- 3) โครงการแม่ปุง อยู่ในท้องที่ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมืองลำปาง เป็นโครงการประเภทเหมืองฝาย มีเนื้อที่ชลประทานทั้งสิ้น 10,800 ไร่

โครงการที่นอกเหนือจากนี้ได้แก่ โครงการฝายแม่อน อ่างเก็บน้ำแม่ทะ ฝายแม่วะ ฝายแม่แก้ว ท่อระบายน้ำหนองครก ฝายแม่ตา ฝายแม่ขวก อ่างเก็บน้ำแม่เมะ รางรินศาลเม็ง อ่างเก็บน้ำแม่ตำ รางรินห้วยแก้ว ฝายแม่เสียงพัฒนา เหมืองบ้านป่าดอน ฝายแม่ล้อหัก ฝายฮักฮี ฝายแม่ละ รางรินห้วยแก้ว ฝายห้วยแม่ทะล อาคารแบ่งน้ำ บ้านผาแดงหลวง

อ่างเก็บน้ำห้วยเคียน อาคารแบ่งน้ำบ้านสันกลาง อาคารอบ่งน้ำบ้านสันบุญเรือง อาคารแบ่งน้ำบ้านม่วง อาคารแบ่งน้ำบ้านกาตโป่ง อาคารแบ่งน้ำบ้านกาตโป่งใต้ รางรินห้วยกวาง อาคารแบ่งน้ำบ้านดอนแก้ว อาคารแบ่งน้ำบ้านวังลึก อาคารบังคับน้ำบ้านผาแมว รางรินห้วยฟ้า อ่างเก็บน้ำห้วยผาดัน อ่างเก็บน้ำแม่ข่อย ฝ่ายห้วยทราย อ่างเก็บน้ำแม่ล่อหัก ฝ่ายห้วยหา อาคารแบ่งน้ำบ้านไร่ และอ่างเก็บน้ำห้วยเปาะ (สำนักงานจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัดสาปาง)

2. ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดสาปางถูกปกคลุมไปด้วยป่าชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีพื้นที่ถึง 5,545,743 ไร่ หรือร้อยละ 70.88 ของพื้นที่จังหวัด (กระทรวงมหาดไทย สำนักผังเมือง กองวิจัย 2526: 23) โดยส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณที่มีไม้สักเป็นพันธุ์ไม้สำคัญ (Mixed Deciduous Forest with Teak) พันธุ์ไม้อื่น ๆ ได้แก่ ประอู่, แดง, ตะแบก, เล้ลา ฯลฯ รองลงมาได้แก่ พลวง, เหียง, เต็ง, รัง, รกฟ้า ฯลฯ ส่วนป่าดงดิบ (Evergreen Forest) มีอยู่น้อย ส่วนใหญ่จัดเป็นป่าดงดิบเขาพบในบริเวณที่เป็นเทือกเขาสูงทางตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด พื้นที่ป่าเหล่านี้ได้ถูกจัดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติถึง 25 ป่า เนื้อที่ประมาณ 4,260,381.37 ไร่ และเป็นป่าเตรียมเป็นป่าสงวนแห่งชาติอีก 7 ป่า เนื้อที่ประมาณ 1,168,987 ไร่ ซึ่งกระนั้นก็คือการบุกกรุกทำลายป่าในการตั้งพื้นฐานที่ยังคงมีอยู่เนื่อง ๆ

3. ทรัพยากรแร่ธาตุ

จังหวัดสาปางเป็นจังหวัดหนึ่งซึ่งมีทรัพยากรแร่ธาตุมากในภูมิภาคนี้ สภาพแร่ธาตุโดยทั่วไปมีการทำเหมืองแร่ที่มีประสิทธิภาพปานกลาง ปริมาณการผลิตแร่มีจำนวนลดลง (สำนักงานจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัดสาปาง) แร่ธาตุสำคัญ ๆ ได้แก่ แร่ลิกไนท์ มีแหล่งแร่ที่สำคัญอยู่ที่ตำบลบ้านดง กิ่งอำเภอแม่เมะ ซึ่งปัจจุบันได้มีการให้สัมปทานในการดำเนินงาน ส่วนแหล่งผลิตแร่ที่สำคัญอื่นที่มีจำนวนไม่มากนักอยู่ในเขตอำเภอองาว แร่โลหะ เช่น พลวง ซิลิกา ดิบุก และวุลแฟรม มีอยู่ในบริเวณที่มีหินอัคนีชนิด Intrusive igneous Rocks เช่น ในพื้นที่อำเภอเล็ริมงามและอำเภอแจ้ห่ม นอกจากนั้นยังมีแร่โลหะ เช่น ดินขาว ดินเบาหรือดินทนไฟ ซึ่งเป็นวัตถุดิบด้านอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดในปัจจุบัน แร่แบไรต์ ฟลูออไรท์ ฟอสเฟต และแมงกานีส อยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด (ดูแผนที่ 3.6)

จ. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จังหวัดสาปาง ได้รับอนุมัติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่ง ในภาคเหนือ เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในพื้นที่ ซึ่งอาจกล่าวโดยละเอียดได้ดังนี้ (วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์ 2528: 152-160)

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

- 1) ส่วนลำนารณะหนองกระกิง ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอมืองสาปางเพียง 3 กิโลเมตร เป็นบริเวณลำนารณะขนาดใหญ่
- 2) อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน มีพื้นที่ทั้งหมด 225.2 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแมทง้า จังหวัดสาปาง และอำเภอหางฉัตร จังหวัดสาปาง ตั้งอยู่ที่งกลางเส้นทงรถไฟระหว่างสาปาง-สาปาง
- 3) ถ้ำขุนตาน เป็นอุโมงค์รถไฟลอดเทือกเขาขุนตาน ตั้งอยู่ระหว่างเขตจังหวัดสาปางกับสาปาง ระหว่างกิโลเมตรที่ 681-682 มีความยาวทั้งสิ้น 1,361 เมตร รถไฟใช้เวลาริ่งผ่านประมาณ 5 นาที นับเป็นอุโมงค์ที่ยาวที่สุดในประเทศไทย
- 4) แคมป์แม่วัง อยู่ในเขตอำเภอเกิน ตั้งอยู่บนฝั่งขวาแม่วังวัง มีทงแยกจากทงหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ตรงหลักกิโลเมตรที่ 538
- 5) ถ้ำผาไท เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของสาปาง ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทงสาปาง-งาว มีทงแยกซ้ายมือเข้าสู่ถ้ำผาไทประมาณ 760 เมตร ตรงหลักกิโลเมตรที่ 67
- 6) น้ำตกวังแก้ว ตั้งอยู่ที่อำเภอวังเหนือ ห่างจากตัวเมืองสาปางขึ้นไปทงตอนบนประมาณ 100 กิโลเมตร น้ำตกแห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของแม่วังวัง
- 7) น้ำพุร้อนและน้ำตกแจ้ซ้อน น้ำพุร้อนแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอแจ้ห่ม ห่างจากอำเภอมืองสาปาง ประมาณ 50 กิโลเมตรเศษ
- 8) อุเขาไฟสาปาง ได้ค้นพบปล่องภูเขาไฟที่ดับเป็นลำนับปีมาแล้ว ตั้งอยู่ในเขตบ้านผาลาด หมู่ที่ 6 อำเภอแมทง้า ซึ่งมีทงแยกจากถนนไฮเวย์สาปาง-เด่นชัย-แพร่ เข้าไปประมาณ 5 กิโลเมตรเศษ
- 9) เขื่อนกิวลม ตั้งอยู่ตำบลบ้านแลง อำเภอมืองสาปาง เหนือเขื่อนขึ้นไปจะเป็นอ่างกักเก็บน้ำขนาดใหญ่จนกลายเป็นทะเลสาบซึ่งสามารถเล่นเรือใบ และสามารถจะล่องแพได้

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนา

- 1) ป้อมปืนโบราณ ตั้งอยู่ที่ถนนรอบเวียง อำเภอเมืองลำปาง ชาวท้องถิ่นเรียกว่าหอคะม็อก (อะม็อก หมายถึงปืนใหญ่) มีศาลเจ้าพ่อหมอกมุง เมืองประดิษฐานอยู่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือกันมาก
- 2) วัดพระแก้วดอนเต้า ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง ห่างจากศาลากลางจังหวัด 2 กิโลเมตร เป็นวัดเก่าแก่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานการสร้างพระแก้วดอนเต้า พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของลำปาง
- 3) วัดเจดีย์ขาว ตั้งอยู่บนใจกลางทุ่งโล่งของบ้านวังหม้อ ตำบลต้นธงชัย ห่างจากตัวเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นวัดที่ประดิษฐานพระเจดีย์ใหญ่ยี่สิบองค์ ซึ่งขาวเหนือ เรียกว่า "ขาว"
- 4) วัดพระธาตุม่อนพญาแช่ ตั้งอยู่บนเขาเขกลางศปรพต ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางตะวันออก 8 กิโลเมตร มีเจดีย์ใหญ่แบบพม่าอยู่บนเนินเขา มีบันไดทอดขึ้นไปถึงพระเจดีย์
- 5) วัดม่อนล้านฐาน หรือวัดม่อนปุยแก้ว ตั้งอยู่บนเส้นทางลำปาง-งาว เขตตำบลพระบาท อำเภอเมืองลำปาง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นวัดซึ่งสร้างขึ้นโดยเศรษฐีชาวไทใหญ่ (ตองอู) มาประมาณ 80 กว่าปี มีสถาปัตยกรรมแบบพม่าที่น่าชม เช่น พระเจดีย์ ศาลาการเปรียญ พระพุทธรูป และพระอุโบสถแบบตะวันตกผสมพม่า
- 6) วัดศรีชุม ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองลำปาง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2436 โดยเศรษฐีชาวพม่า มีวิหารและศาลาการเปรียญสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมพม่า และมีพระพุทธรูปแบบพม่าประดิษฐานอยู่ด้วย
- 7) วัดพระธาตุเล่ดัจฉ ตั้งอยู่ตำบลเล่ดัจฉ อำเภอเมืองลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 17 กิโลเมตร พระธาตุเล่ดัจฉมีตำนานเล่าว่า เป็นบริเวณที่พระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาประดิษฐานขึ้นมาจากพื้นดิน
- 8) ศาลเจ้าพ่อประจิมผา ตั้งอยู่บนเส้นทางลำปาง-งาว ห่างจากตัวเมืองประมาณ 47 กิโลเมตร บริเวณนี้จะเห็นศาลจำนวนมากนับร้อยอยู่ริทาง

9) วัดพระธาตุสำปางหลวง เป็นวัดที่สำคัญที่สุดของ เมืองสำปาง ตั้งอยู่ที่อำเภอเกาะคา ห่างจากตัวเมืองไปประมาณ 18 กิโลเมตร เชื่อกันว่าสร้างมาก่อนที่เจ้าอนันตยศจะมกลำปางเมืองสำปางเสียอีก ในวัดมีโบราณวัตถุที่สำคัญได้แก่ พระแก้วดอนเต้า พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองสำปาง พระบรมธาตุทรงแบบลานนา พระเจ้าล้านทองพระพุทธรูปสำริดที่สวยงามมาก พระวิหารหลวง พิพิธภัณฑสถาน และพระวิหารต่าง ๆ ซึ่งก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมลานนา นับเป็นวัดที่สำคัญและเป็นปูชนียสถานของชาวไทยทางภาคเหนือมากวัดหนึ่ง

10) วัดศรีรองเมือง ตั้งอยู่ที่ถนนท่าคราवन้อย ตำบลลุ่มดุย อำเภอเมืองสำปาง เป็นวัดพม่าที่มีการก่อสร้างตกแต่งด้วยฝีมือช่างพม่าและเป็นศิลปกรรมแบบพม่าที่สวยงามน่าชม

3. แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี

1) รถม้า เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดลำปาง เดิมทีนำมาจากกรุงเทพฯ เมื่อประมาณ 60-70 ปีมาแล้ว และยังคงหลงเหลือใช้รถม้ากันในตัวเมืองสำปาง เป็นรถรับส่งสาธารณะซึ่งมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ชาวสำปางได้พยายามรักษารถม้าไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์คู่เมืองสำปาง นักท่องเที่ยวมักนิยมนั่งรถม้าชมตัวเมืองสำปาง

2) บ้านเล่านิก คำว่า "เล่านิก" เป็นคำเหนือหมายถึงมีเล่ามาก บ้านเล่านิกนี้ตั้งอยู่ที่ถนนท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองสำปาง เป็นบ้านไม้ทรงล้านนาไทยโบราณ มีเล่ากว่าร้อยต้น มีอายุในการปลูกสร้างมาร่วมร้อยปี ปัจจุบันนี้รับจัดเลี้ยงรับรองแบบชนบทสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ ๆ ด้วย

3) เหมืองลิกไนท์แม่เมาะ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางสำปาง-เด่นชัย ห่างจากตัวอำเภอเมืองสำปางประมาณ 26 กิโลเมตร อยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดง กิ่งอำเภอแม่เมาะ และห่างจากสถานีรถไฟแม่เมาะราว 5 กิโลเมตร เป็นแหล่งขุดถ่านหินลิกไนท์และผลิตพลังงานไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ในบริเวณเหมืองแร่มีสถานที่สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อทัศนศึกษาและชมภูมิทัศน์ของเหมืองแร่ด้วย

4) อุทยานรุกขชาติ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางสำปาง-งาว ที่นับได้ว่าเป็นโรงเรือนล่อนช้างแห่งแรกและแห่งเดียวในโลก ดำเนินงานโดยองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้

5) หมู่บ้านแกะสลัก อำเภอแม่ทะ ซึ่งชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะแกะสลักไม้สักเป็นรูปสัตว์และภาชนะต่าง ๆ เช่น สิงห์โต กวาง ช้าง และแจกัน เป็นต้น เมื่อทำเสร็จก็จะส่งไปขายเป็นสินค้าของที่ระลึกตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ตัวเมืองลำปาง อำเภอป่าสัก อำเภอสันกำแพง และตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

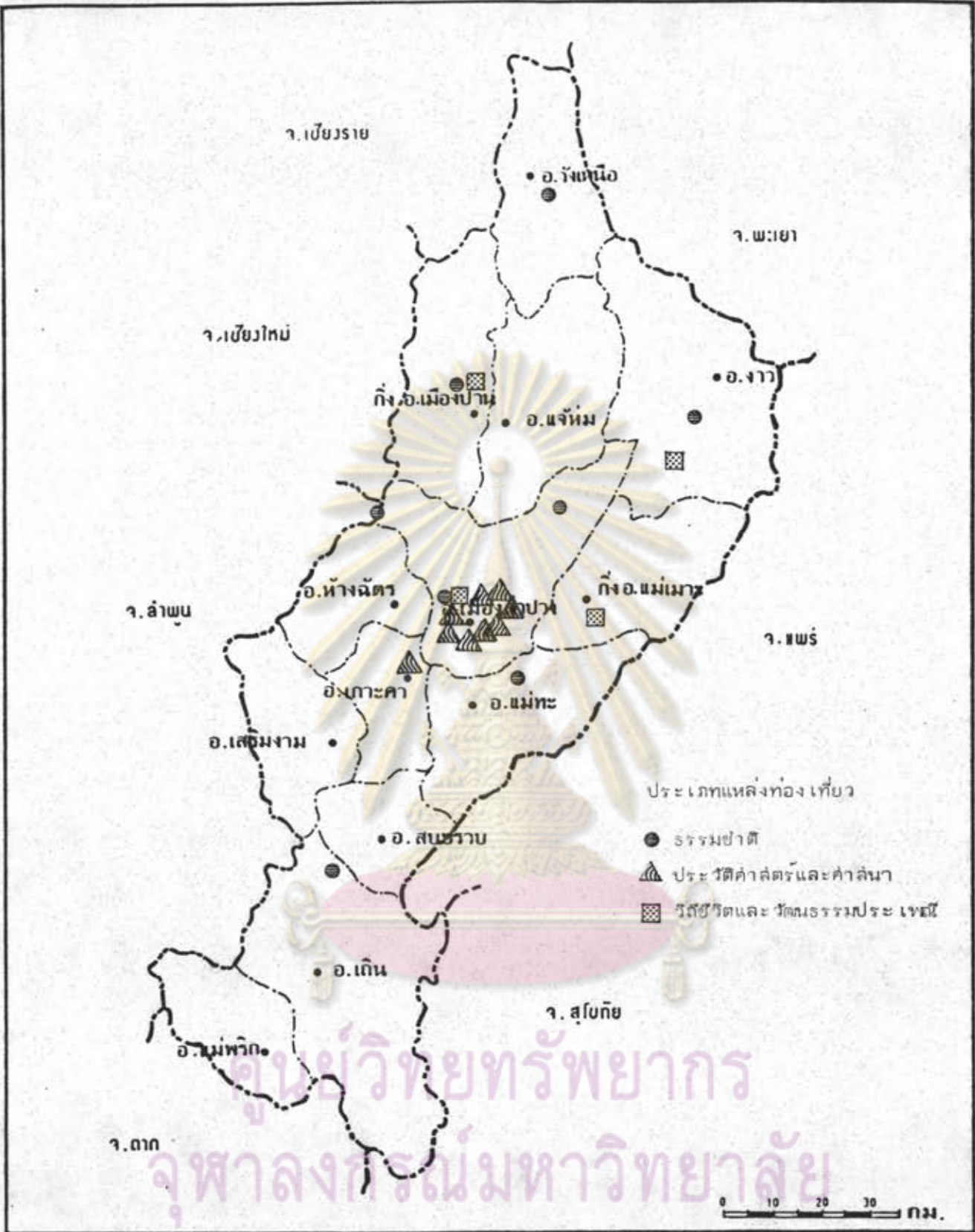
6) บ้านใหม่พัฒนา ตั้งอยู่ที่ตำบลแจ๋ซ้อน อำเภอแจ้ห่ม เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าแม้วจำนวนประมาณ 43 หลังคาเรือนหรือประมาณ 400 คน

7) ประเพณีลอยกระทง ซึ่งจะจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 หรือประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี มีการจัดงานประเพณีลอยกระทงขึ้นในแม่น้ำยม มีการประกวดกระทง นางนพมาศ และตกแต่งประทีปโคมไฟตามอาคารบ้านเรือน

8) ประเพณีสงกรานต์ จะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 13-16 เมษายนของทุกปี มีประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุที่เคารพนับถือ และในวันมหาสงกรานต์จะมีขบวนแห่พระพุทธรูปองค์สำคัญของจังหวัดลำปาง คือ พระแก้วดอนเต้า ให้ประชาชนได้ลงน้ำพระพร้อมทั้งจัดขบวนแห่ทางสงกรานต์เข้าร่วมด้วย และมีการเล่นลำต๋นกันอย่างสนุกสนาน

9) ประเพณีงานหลวงเวียงละกอน จะจัดขึ้นประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2527 มีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดทูนวีรกรรมพระยาสุริยวงษา (พ่อเจ้าทิพย์ช้าง) ผู้กอบกู้เอกราชของเมืองลำปางจากพม่า และเป็นการอนุรักษ์ประเพณีแก่ครัวต๋น งานนี้เป็นที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวมาก เพราะจะจัดขึ้นที่วัดพระธาตุลำปางหลวง มีการแสดงแสงและเสียง (Light & Sound Presentation) และจัดให้มีกิจกรรมทางประเพณีที่หมู่บ้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดเสียงซันโตก การจุดบอกไฟ การแข่งขันตีกลองพื้นเมือง และการฟ้อนต่าง ๆ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง	เขตประเทศ เขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตตำบล
แผนที่: 4-4	ที่มา: ใจอดมิ่งชัย บุญภักดิ์	มาตราส่วน: 1:1,250,000

ลักษณะทาง เศรษฐกิจ

ก. โครงสร้างการผลิต

ในปี 2525 จังหวัดสาปางมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมทั้งหมด 3,712.9 ล้านบาท ในจำนวนนี้ร้อยละ 37.8 ได้มาจากสาขาการผลิตการบริการ ร้อยละ 32.9 ได้มาจากสาขาอุตสาหกรรม และร้อยละ 29.3 จากสาขาเกษตรกรรม

จากการศึกษาถึงมูลค่าการผลิตของจังหวัดตั้งแต่ปี 2521-2525 (ตาราง 4.1) จะเห็นได้ว่า สาขาการผลิตที่เพิ่มความสำคัญขึ้นมาเรื่อย ๆ คือ สาขาอุตสาหกรรม โดยสาขาบริการ และเกษตรกรรม มีสัดส่วนลดลงเล็กน้อย

ความสำคัญของการผลิตสาขาอุตสาหกรรมในจังหวัดสาปาง เป็นผลมาจากการเข้าไปเปิดพื้นที่ผลิตกระแสไฟฟ้าจากลิกไนท์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตนั่นเอง กิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะเด่นในโครงสร้างการผลิตของจังหวัดก็คือ การก่อสร้างและอุตสาหกรรม ซึ่งลักษณะของกิจกรรมอุตสาหกรรมในจังหวัดจะอาศัยวัตถุดิบในจังหวัด เช่น อุตสาหกรรมผลิตอาหาร น้ำตาลทราย ไม้แปรรูป เครื่องเคลือบดินเผา ฯลฯ

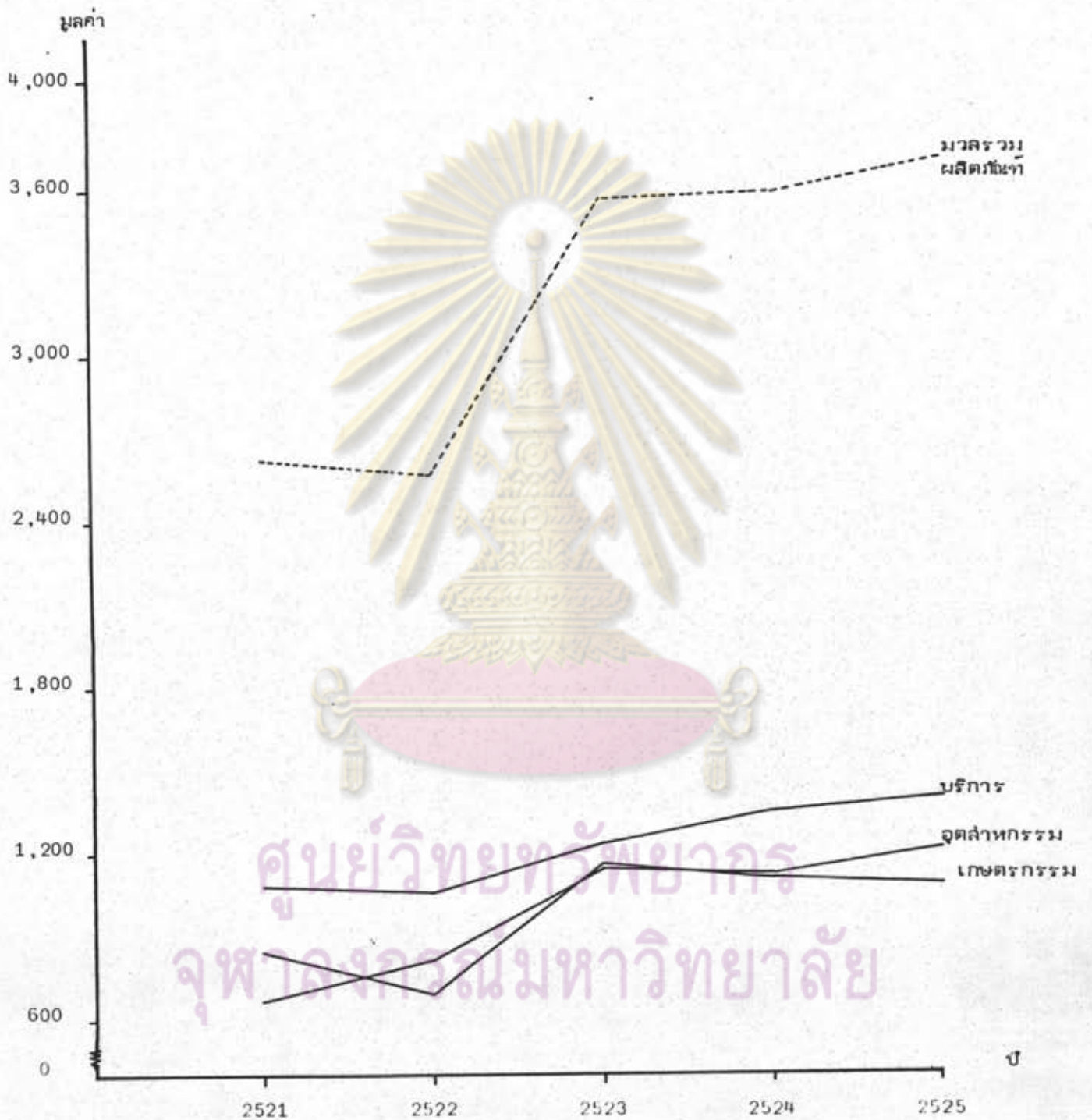
สาขาการบริการ ซึ่งมีร้อยละผลผลิตสูงที่สุดนั้นกิจกรรมที่มีร้อยละการผลิตมากที่สุดคือ กิจกรรมการค้าส่งและค้าปลีก โดยมีอัตราส่วนที่สูง เป็นรองเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ 2525: 23) รองลงมาได้แก่ การคมนาคมขนส่งและการบริการ

ถึงแม้ว่าสาขาการผลิตเกษตรกรรมจะไม่ใช้สาขาการผลิตที่ทำรายได้หลักในจังหวัดสาปางก็ตาม แต่จากข้อมูลสำนักงานแรงงานจังหวัดสาปาง แสดงให้เห็นว่าประชากรของจังหวัดอยู่ในภาคการเกษตรประมาณร้อยละ 80 ของผู้ที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานทั้งสิ้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ 2525: 11) อาชีพทางด้านเกษตรกรรมจึงจัดเป็นอาชีพที่สำคัญของประชาชนในจังหวัด แต่เนื่องจากเนื้อที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นป่าและภูเขา การประกอบอาชีพของเกษตรกรจึงกระทำในพื้นที่แปลงเล็ก ๆ เป็นส่วนใหญ่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ จึงเป็นพืชที่ไม่ต้องการเนื้อที่ในการเพาะปลูกมากนัก ได้แก่ พืชตระกูลถั่วต่าง ๆ ยาสูบ กระเทียม อ้อย ฝ้าย สับปะรด และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่งผลไปสู่อุตสาหกรรมแปรรูปผลิตผลทางเกษตรอีกต่อหนึ่ง ส่วนการปลูกข้าวในจังหวัดเป็นการปลูกเพื่อใช้บริโภคมากกว่า เพื่อการค้า

ตาราง 4.2 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สาขาการบริการ ปี 2521-2525

สาขาการบริการ	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล้านบาท)									
	ปี 2521		ปี 2522		ปี 2523		ปี 2524		ปี 2525	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
1. เกษตรกรรม	854.2	32.6	693.2	27.0	1,163.6	32.6	1,112.8	31.0	1,087.3	29.3
1.1 ปลูกพืช	641.0	24.4	455.7	17.8	936.6	26.3	894.0	24.9	866.6	23.3
1.2 ปศุสัตว์	165.2	6.3	167.9	6.5	180.3	5.0	186.3	5.2	190.8	5.1
1.3 ป่าชุมชน	1.6	0.1	1.8	0.1	2.4	0.1	1.9	0.1	1.8	0.1
1.4 ป่าไม้	46.4	1.8	67.8	2.6	44.3	1.2	30.6	0.8	28.1	0.8
2+3 นอกเกษตรกรรม	1,767.7	67.4	1,871.7	73.0	2,401.7	67.4	2,473.9	69.0	2,625.6	70.7
2. อุตสาหกรรม	674.9	25.7	809.5	31.6	1,160.5	32.6	1,121.0	31.3	1,223.4	32.9
2.1 เหมืองแร่และขุดหิน	36.6	1.4	88.5	3.5	84.3	2.4	101.0	2.8	114.8	3.1
2.2 อุตสาหกรรม	195.4	7.4	198.6	7.7	183.4	5.1	176.4	4.9	208.7	5.6
2.3 ก่อสร้าง	189.5	7.2	217.9	8.5	262.7	7.4	291.7	8.2	306.7	8.2
2.4 การไฟฟ้าและประปา	253.4	9.7	304.5	11.9	630.2	17.7	551.9	15.4	593.2	16.0
3. บริการ	1,092.8	41.7	1,062.2	41.4	1,241.2	34.8	1,352.9	37.7	1,402.2	37.8
3.1 การคมนาคมและขนส่ง	200.3	7.6	191.0	7.5	185.6	5.2	254.3	7.1	269.3	7.3
3.2 การค้าส่งและค้าปลีก	404.1	15.4	338.7	13.2	499.2	14.0	848.3	23.5	493.5	13.3
3.3 การบริการและ พักผ่อน	54.6	2.1	59.7	2.3	70.2	2.0	81.0	2.2	90.6	2.4
3.4 ที่อยู่อาศัย	22.3	0.9	22.4	0.9	27.4	0.8	27.9	0.8	25.0	0.7
3.5 การบริการป้องกัน ประเทศ	132.4	5.1	152.1	5.9	161.4	4.5	171.8	4.8	178.5	4.8
3.6 การบริการ	279.1	10.6	298.3	11.6	297.4	8.3	333.6	9.3	354.3	9.3
1+2+3 มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์	2,621.9	100.0	2,564.9	100.0	3,565.3	100.0	3,586.7	100.0	3,712.9	100.0
เฉลี่ยต่อหัว (บาท)	4,007		3,888		5,349		5,311		5,423	

แผนภูมิที่ 4.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ปาง ตามสาขาการผลิต ปี 2521-2525
หน่วย: (ล้านบาท)

ที่มา: ตาราง 4.2

ข. ภาวะเศรษฐกิจรายสาขา

1. การเกษตรกรรม

ก) กสิกรรม

จังหวัดสาปางก็มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรกรรมใกล้เคียงกับระดับภาค คือมีรายได้ส่วนใหญ่ในสาขานี้จากการกสิกรรม (ร้อยละ 23.3 ของผลผลิตทั้งจังหวัด) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตต่อปีของพืชหลักของจังหวัดแล้ว ปรากฏว่า ข้าว อ้อย ยาสูบ ข้าวโพด สับปะรด และถั่วเขียว เป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญต่อรายได้ของประชากรจังหวัด ซึ่งอำเภอที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมากที่สุดได้แก่ อ.เมืองสาปาง รองลงมาได้แก่ อ.เกาะคา อ.แม่ทะ เป็นต้น

ตาราง 4.3 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรรายอำเภอ จังหวัดสาปาง ปีเพาะปลูก 2524/2525

อำเภอ	การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร (ไร่)					รวม	
	ที่นา	พืชไร่	ไม้ผล/ ไม้ยืนต้น	พืชผัก	ไม้ดอก/ ไม้ประดับ	เนื้อที่ (ไร่)	ร้อยละ
อ.เมืองสาปาง	134,854	63,980	11,673	2,511	221	213,301	20.9
อ.เกาะคา	42,057	36,710	10,580	2,750	378	92,475	9.0
อ.งาว	30,245	38,023	4,223	115	22	72,629	7.1
อ.แจ้ห่ม	25,713	14,200	3,091	2,962	112	46,298	4.5
อ.เถิน	40,174	76,805	10,819	2,811	1,500	132,109	12.9
อ.แม่ทะ	73,277	37,369	5,020	3,769	80	119,519	11.7
อ.แม่ธิ	20,203	15,000	7,700	875	28	43,806	4.3
กิ่ง อ.แม่เมะ	13,319	2,870	1,118	85	12	17,404	1.7
อ.วังเหนือ	28,011	28,374	3,899	2,156	372	62,822	6.1
อ.ลับปราบ	28,732	25,672	9,329	1,120	-	64,853	6.3
อ.เสริมงาม	18,378	18,781	3,081	69	-	40,390	3.9
อ.ห้างฉัตร	42,433	18,978	2,184	372	14	63,981	6.3
กิ่ง อ.เมืองปาน	32,507	19,268	758	825	92	53,450	5.2
จังหวัดสาปาง	530,003	396,003	73,439	20,420	2,831	1,023,023	100.0

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดสาปาง

อย่างไรก็ดีจังหวัดลำปางก็มีปัญหาในด้านหัวไร่บาง ทั้งนี้เนื่องมาจากภาวะที่ไม่เอื้ออำนวยของพืชที่มีเนื้อที่ทำการเพาะปลูกจำกัด จึงทำให้มีการบุกรุกถางป่าทำไร่เลื่อนลอยอยู่เนือง ๆ ประกอบกับมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำสาธารณะ จึงทำให้ปริมาณน้ำฝนน้อยลงทำให้บางบริเวณปลูกพืชได้ปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น นอกจากนี้เกษตรกรในภาคเหนือตอนบนมีถือครองที่ดินขนาดเล็ก เทคนิคในการผลิตล้าสมัย จึงทำให้ผลผลิตต่อแรงงานอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (สำนักงานเมือง กองวิจัย 2526: 94)

ข) การปลูกสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ของจังหวัดลำปาง มีการเลี้ยงอยู่ทั่วไปแบบพื้นเมือง สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงานและบริโภคในพื้นที่ ไม่ได้มีการปรับปรุงพันธุ์ที่เหมาะสม ขาดความรู้ทางวิชาการในด้านการให้อาหารสัตว์ การป้องกันรักษาโรคที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการตลาดในเรื่องของราคาเนื้อสัตว์และอาหารสัตว์ที่ไม่ค่อยจะแน่นอน

ในปี 2525 การปลูกสัตว์ของจังหวัดลำปาง นำผลผลิตมาร้อยละ 5.1 ของผลผลิตทั้งหมด พื้นที่ที่มีการเลี้ยงกันมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเถิน และอำเภอแม่ทะ

ตาราง 4.4 การเลี้ยงปลูสัตว์ รายอำเภอ จังหวัดลำปาง 2524

อำเภอ	ชนิดปลูสัตว์ (ตัว)				
	โค	กระบือ	สุกร	ไก่	เป็ด
อ. เมืองลำปาง	16,664	16,296	14,835	134,820	3,893
อ. เกษะคา	4,385	7,113	7,364	71,412	1,265
อ. จาว	7,632	5,904	6,230	55,395	2,040
อ. แจ่ม	4,689	6,911	1,976	60,322	2,031
อ. เถิน	6,610	5,309	2,970	77,015	464
อ. แม่ทะ	20,434	14,213	11,129	72,197	1,339
อ. แม่สีก	3,231	2,163	1,844	24,354	223
กิ่ง อ. แม่เงาะ	3,125	4,319	2,150	27,528	218
อ. ไร่เหนือ	5,916	6,061	4,749	43,099	3,401
อ. สบปราบ	5,174	4,276	3,659	9,418	307
อ. เติร์มงาม	6,741	5,557	5,566	36,800	583
อ. ห้างฉัตร	5,809	9,689	8,450	69,681	2,876
จังหวัดลำปาง	90,412	87,811	70,922	682,041	18,640

ที่มา: สำนักงานปลูสัตว์ จังหวัดลำปาง

ค) การประมง

สภาพการประมงของจังหวัด ซึ่งก็เป็นลักษณะการประมงน้ำจืด เช่น สภาพการประมงของภาคโดยส่วนใหญ่เป็นการจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ การจับสัตว์น้ำตามห้วย หนอง คลอง บึง และแม่ไม้บึง วัง ยม น่าน ซึ่งก็มีร้อยละของมูลค่าผลผลิตน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับสาขาการผลิตอื่น ๆ แต่เมื่อพิจารณาปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ในแต่ละอำเภอ ปี 2524 ปรากฏว่าอำเภอแจ้ห่ม เป็นพื้นที่ที่จับสัตว์น้ำได้มากที่สุด รองลงมาคือ อำเภอวังเหนือ แม่ทะ เกินและเกาะคา ตามลำดับ

ตาราง 4.5 ปริมาณสัตว์น้ำจืดที่จับได้ในจังหวัดลำปาง 2524

อำเภอ	ปริมาณ (ก.ก.)	ร้อยละ
อ.เมืองลำปาง	11,885	5.9
อ.เกาะคา	20,350	10.1
อ.งาว	7,950	4.0
อ.แจ้ห่ม	37,420	18.6
อ.เกินไป	20,930	10.4
อ.แม่ทะ	25,833	12.9
อ.แม่พริก	17,230	8.6
อ.วังเหนือ	28,020	14.0
อ.ลำปราง	3,125	1.6
อ.เสริมงาม	8,915	4.4
อ.ห้างฉัตร	2,380	1.2
กิ่ง อ.เมืองปาน	16,710	8.3
จังหวัดลำปาง	200,748	100.0

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดลำปาง

ง. การป่าไม้

การผลิตลำซาป่าไม้ของจังหวัดมีความสำคัญรองมาจากการกลกิกรรม และปศุสัตว์ แต่ก็มีมูลค่าการผลิตที่ไม่มากนัก คือเพียงร้อยละ 2.2 ของการผลิตเกษตรกรรม

กระนั้นก็ดี จังหวัดสาปางก็มีโรงงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไม้ทั้งสิ้นถึง 71 แห่ง โดยมีหกแห่งที่จัด
ในพื้นที่ยาเภอเมืองถึง 50 แห่ง นอกนั้นกระจายไปในอำเภออื่น ๆ อีก 6 อำเภอคือ อำเภอ
แม่ทะ ห้างฉัตร เถิน แม่เมาะ งาว และอำเภอแจ้ห่ม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีป่าไม้ของจังหวัดสาปาง

ตาราง 4.6 จำนวนโรงงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไม้รายอำเภอจังหวัดสาปาง 2524

อำเภอ	จำนวน	ร้อยละ
อ.เมืองสาปาง	50	70.4
อ.เกาะคา	-	-
อ.งาว	2	2.8
อ.แจ้ห่ม	1	1.4
อ.เถิน	2	2.8
อ.แม่ทะ	8	11.3
อ.แม่พริก	-	-
กิ่ง อ.แม่เมาะ	2	2.8
อ.วังเหนือ	-	-
อ.ลำปราง	-	-
อ.เสริมงาม	-	-
อ.ห้างฉัตร	6	8.5
กิ่ง อ.เมืองปาน	-	-
	71	100.0

ที่มา: ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม

2. การทศนยชยกรรม

จังหวัดสาปางในปี 2525 มีมูลค่าการผลิตจากสาขานี้ถึง 493 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.3 ของผลิตภัณฑ์รวม นับว่ามีความสำคัญต่อโครงสร้างการผลิตของจังหวัด เป็นลำดับ 3 รองจากการกรกสิกรรม และการไฟฟ้าและประปา

สินค้าส่งออกของจังหวัดสาปางส่วนใหญ่เป็นผลผลิตพืชไร่ และสินค้าไม้ แกะสลัก ถ้วยชาม เครื่องเคลือบดินเผา สินค้านำเข้าได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง ลูรา เบียร์

บุรี ชั่ว เครื่องนุ่งห่ม ส่วนลักษณะการค้าปลีกในท้องที่ส่วนมากเป็นร้านค้าประเภทอาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค เสื้อผ้า อุปกรณ์การก่อสร้าง เป็นต้น

ในปี 2524 จังหวัดลำปางมีจำนวนร้านค้าที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์ ทั้งสิ้น 4,520 แห่ง เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2519 จำนวน 1,112 แห่ง หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ย ร้อยละ 6.5 ต่อปี ร้านค้าเหล่านี้ร้อยละ 66.0 ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองลำปาง รองลงมาคือ ร้อยละ 8.6 ในอำเภอเกาะคา ร้อยละ 5.0 ในอำเภอเถิน และอำเภอห้างฉัตร ร้อยละ 4.4 อยู่ในอำเภองาว

ตาราง 4.7 จำนวนร้านค้าที่จดทะเบียนพาณิชย์รายอำเภอ จังหวัดลำปาง ปี 2519 และ ปี 2524

อำเภอ	ปี พ.ศ.		% การขยายตัว เฉลี่ยต่อปี
	2519	2524	
อ.เมืองลำปาง	2,371	2,983	5.2
อ.เกาะคา	266	387	9.1
อ.งาว	62	200	44.5
อ.แจ้ห่ม	6	92	286.7
อ.เถิน	225	225	-
อ.แม่ทะ	110	113	0.5
อ.แม่พริก	49	49	-
กิ่ง อ.แม่เมษา	-	23	-
อ.วังเหนือ	78	98	5.1
อ.ลับปราบ	94	99	1.1
อ.เสริมงาม	24	29	4.2
อ.ห้างฉัตร	123	222	16.1
กิ่ง อ.เมืองปาน	-	-	-
จังหวัดลำปาง	3,408	4,520	+ 6.5

ที่มา: กองวิชาการ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์

3. การอุตสาหกรรม

ภาวะอุตสาหกรรมของจังหวัดสาปาง มีบทบาทรองลงมาจากการผลิต
สาขาบริการ โดยลักษณะอุตสาหกรรมที่เด่นของจังหวัดคือ การไฟฟ้าและการประปา การ
ก่อสร้าง และการอุตสาหกรรม

เฉพาะการอุตสาหกรรม ในปี 2525 จังหวัดสาปางมีรายได้จากผลผลิต
ของกิจการนี้ 208.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 5.6 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด

อุตสาหกรรมที่เด่นและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดสาปางนี้
นอกเหนือไปจากโรงสีแล้วก็คือ อุตสาหกรรมเกี่ยวกับไม้ ซึ่งมีถึง 71 แห่ง แต่ในปัจจุบันไม้
ที่ผลิตได้เหล่านี้ก็ยังไม่สามารถสนองต่อความต้องการของภายในจังหวัดได้เพียงพอ และเกิด
การขาดแคลนไม้ป้อนโรงงานอื่นเนื่องมาจากการสักรอบทำลายป่า ทำให้โรงงานประเภทนี้อาจ
มีแนวโน้มของการขยายตัวได้อย่างจำกัดทั้ง ๆ ที่ตลาดยังมีความต้องการอยู่มาก อุตสาหกรรม
เครื่องเคลือบดินเผา (อุตสาหกรรมจากแร่โลหะ) ก็เป็นอุตสาหกรรมที่เด่นอีกประเภทของ
จังหวัด เนื่องจากจังหวัดสาปางเป็นแหล่งที่มีดินขาวที่มีคุณภาพดีที่สุดใน ปัญหาที่มีอยู่บ้างเกี่ยวกับ
อุตสาหกรรมประเภทนี้ก็คือยังขาดช่างฝีมือ เทคโนโลยี ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมาไม่ได้มาตรฐาน
ซึ่งหากสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ก็จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกมาก เนื่องจากตลาดยังคงมีความ
ต้องการอยู่ทั้งภายในและนอกประเทศ นอกจากนี้ก็มีอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
ได้แก่ อุตสาหกรรมบ่มใบยาสูบ อาหารกระป๋อง อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ เป็นต้น โดยเฉพาะ
อุตสาหกรรมบ่มใบยาสูบทำรายได้ให้กับจังหวัดค่อนข้างสูง และอุตสาหกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่มี
ความสำคัญมากในจังหวัดก็คือ อุตสาหกรรมบริการในรูปแบบของการผลิตอุปกรณ์การขนส่ง ซ่อม
ยานพาหนะ ดังกล่าวไปข้างต้น

จากสถิติจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมที่จดทะเบียนกับกระทรวงอุตสาหกรรม
จนถึงปี 2524 ปรากฏว่าจังหวัดสาปางมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนทั้งสิ้น 1,337 แห่ง เพิ่ม
ขึ้นจากปี 2519 จำนวน 587 แห่ง หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 15.7 ต่อปี จำนวนแรงงานจากปี
2519 ถึง ปี 2524 เพิ่มขึ้น 9,413 คน คิดเป็นการเพิ่มเฉลี่ย 1.3 ต่อปี ทั้งนี้เนื่องมาจาก
โรงงานส่วนใหญ่ยังคงเป็นโรงงานขนาดเล็กและมีการจ้างแรงงานไม่ถ่วงมากนัก (สำนักผังเมือง
กรุงเทพฯ 2526 : 120)

การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ พบว่ามีโรงงานหนาแน่น
ที่สุดในพื้นที่เขตอำเภอเมืองสาปาง รองลงมาได้แก่ อ.แม่ทะ อ.เกาะคา และ อ.งาว ตามลำดับ

ตาราง 4.8 จำนวนโรงงานและแรงงานอุตสาหกรรมรายอำเภอ จังหวัดลำปาง 2524

อำเภอ	โรงสี		โรงงานอื่น ๆ		รวม จำนวน โรงงาน	รวม จำนวน แรงงาน
	จำนวน โรงงาน	จำนวน แรงงาน	จำนวน โรงงาน	จำนวน แรงงาน		
อ.เมือง	157	264	301	7,373	458	7,627
อ.เกาะคา	118	304	4	360	122	664
อ.งาว	96	28	7	227	103	255
อ.แจ้ห่ม	68	51	10	1,014	78	1,065
อ.เถิน	45	58	6	177	51	235
อ.แม่ทะ	133	58	10	182	143	240
อ.แม่พริก	38	35	-	-	38	35
กิ่ง อ.แม่เงา	6	9	2	14	8	23
อ.วังเหนือ	97	94	-	-	97	94
อ.ลับปราบ	63	44	1	20	64	64
อ.เสริมงาม	85	70	1	-	86	70
อ.ห้างฉัตร	76	100	13	268	89	368
จังหวัดลำปาง	982	1,115	355	9,635	1,337	10,750

ที่มา: ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรม กรมโรงงานอุตสาหกรรม

4. การบริการและการท่องเที่ยว

ดังได้กล่าวแล้วว่า จังหวัดลำปางมีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ทั้งด้านธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ละดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ในปี 2525 จังหวัดลำปางมีมูลค่าการผลิตล่าซาบริการ ซึ่งเป็นผลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยวทั้งสิ้นถึง 345.3 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด นับเป็นอันดับที่ 4 รองลงมาจากกสิกรรม การไฟฟ้าและประปา และการค้าส่ง-ค้าปลีก

กิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางโดยตรงได้แก่ โรงแรมบริษัททัวร์ ในปี 2524 มีจำนวนโรงแรมรวม 33 แห่ง จำนวน 937 ห้อง โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง และมีบริการรถทัวร์ของเอกชนซึ่งบริการเส้นทาง ลำปาง-กรุงเทพฯ จำนวน 9 บริษัท ซึ่งนับเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้จังหวัดลำปางเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งของภูมิภาคนี้

ในปี 2524 จังหวัดสาปางมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวจำนวนทั้งสิ้น 456,655 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 198 ล้านบาท (สำนักผังเมือง กองวิจัย 2526: 130-131) นับเป็นสาขาการผลิตหนึ่งที่มีบทบาทต่อจังหวัดสาปางอย่างมาก

ลักษณะทางประชากร

ก. จำนวนและการกระจายตัวของประชากร

ระดับอำเภอ

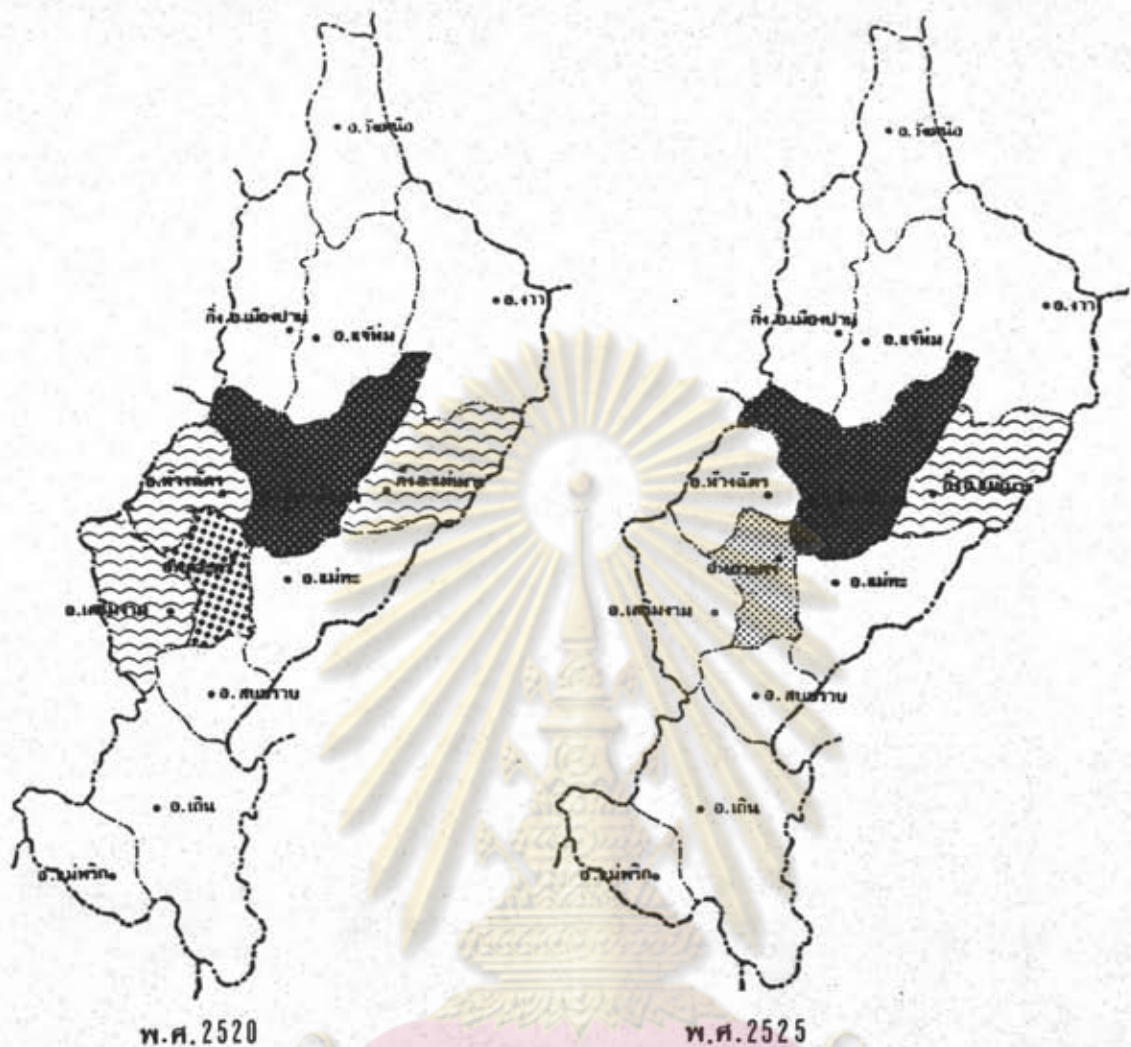
จังหวัดสาปางในปี 2525 มีประชากรทั้งสิ้น 670,247 คน เป็นชาย 337,034 คน หญิง 333,213 คน ประชากรเหล่านี้กระจายตัวกันอยู่บนพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัด จะเห็นได้ว่าอำเภอที่มีความหนาแน่นสูงที่สุดคือ อำเภอเมืองสาปาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ (เทศบาลเมืองสาปาง) รองลงมาคือ อำเภอเกาะคา ซึ่งเป็นที่ตั้งของลูขาริบาลชมอ

อำเภอโดยทั่วไปมีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 20-50 คน ต่อตารางกิโลเมตร จะมีก็แต่พื้นที่บริเวณตอนกลางของจังหวัด ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศที่ได้เปรียบกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ มีทรัพยากรสำคัญต่าง ๆ อยู่บ้าง ตลอดจนใกล้เคียงกับพื้นที่เมืองของจังหวัด จึงทำให้อำเภอโดยรอบของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ทั้งล่องมีความหนาแน่นมากกว่าอำเภอโดยทั่วไปคืออำเภอห้างฉัตร อำเภอเสริมงาม และกิ่งอำเภอแม่เมาะ

จากการศึกษาพบว่า ความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่อำเภอแทบทั้งหมดมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในระยะเวลา 5 ปี จะมีก็แต่ความหนาแน่นของประชากรในอำเภอเกาะคา ซึ่งเปลี่ยนจากเดิม 112 คน เป็น 106 คน ต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

ระดับเมือง (เทศบาล-ลูขาริบาล)

จังหวัดสาปาง มีประชากรในเขตเมือง (Urban Area) ตามคำจำกัดความของสำนักงานสถิติแห่งชาติทั้งหมด 164,970 คน คิดเป็นประชากรร้อยละ 24.6 ของประชากรรวมทั้งจังหวัด ประชากรเมืองเหล่านี้ร้อยละ 63 อยู่ในอำเภอเมือง คือ ในพื้นที่เทศบาลเมืองสาปาง และลูขาริบาลชมอ

พ.ศ. 2520

พ.ศ. 2525

ความหนาแน่นของประชากร

- 141 - 171 คน/กม.²
- 111 - 140 คน/กม.²
- 81 - 110 คน/กม.²
- 51 - 80 คน/กม.²
- 20 - 50 คน/กม.²

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

0 5 10 กม.

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: ความหนาแน่นของประชากร จังหวัดลำปาง
พ.ศ. 2520, 2525

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล

แผนที่: 4.5

ที่มา: ตารางที่ 4.9

มาตราส่วน: 1 : 1,600,000

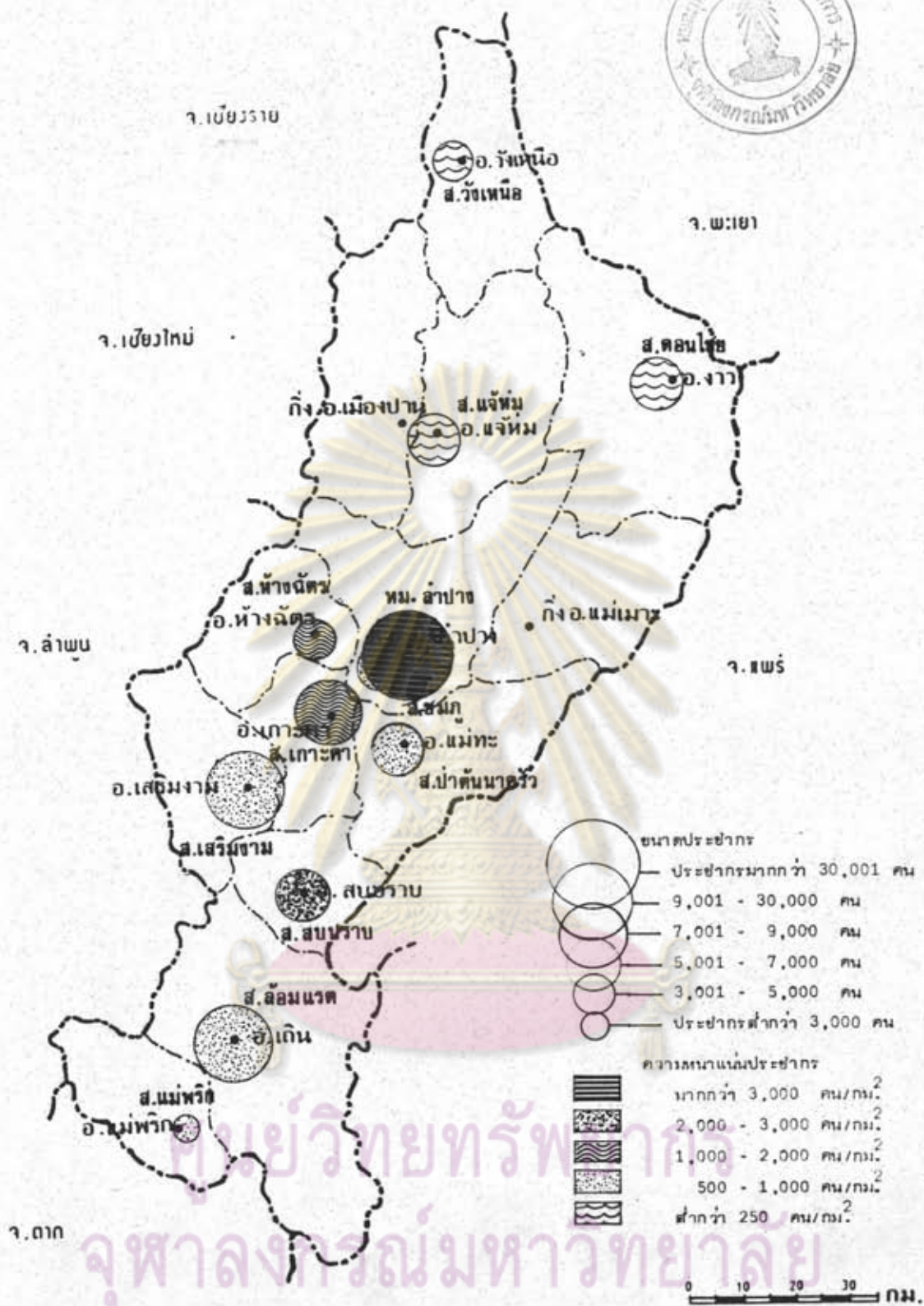
เขตเมืองที่มีความหนาแน่นที่สุดคือ เทศบาลเมืองลำปาง มีความหนาแน่นของประชากรถึง 4,935 คน ต่อ ตารางกิโลเมตร รองลงมาคือ สุขาภิบาลสบปราบ 3,000 คน ต่อตารางกิโลเมตร สุขาภิบาลห้างฉัตร 1,580 คน ต่อตารางกิโลเมตร และ สุขาภิบาลชมพู 703 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ตาราง 4.9 ความหนาแน่นของประชากรและการเปลี่ยนแปลงรายอำเภอ จังหวัดลำปาง ปี 2520, 2525

เขตการปกครอง	พื้นที่	จำนวนประชากร		ความหนาแน่นของประชากร	
		2520	2525	2520	2525
อ.เมืองลำปาง	959.1	176,376	183,915	183.90	191.76
อ.เกาะคา	548.6	61,756	58,678	112.57	106.96
อ.จาว	1,807.0	44,478	48,660	24.61	26.93
อ.แจ้ห่ม (+กิ่ง อ.เมืองปาน)	2,204.1	70,558	73,397	32.01	33.30
อ.เถิน	1,627.2	54,110	56,302	33.25	34.60
อ.แม่ทะ	910.5	63,082	63,691	69.28	69.95
อ.แม่พริก	536.4	15,137	15,787	28.22	29.43
กิ่ง อ.แม่เมะ	851.1	22,345	24,038	26.25	28.24
อ.วังเหนือ	1,029.5	42,769	44,753	41.54	43.47
อ.สบปราบ	750.1	25,584	26,175	34.11	34.90
อ.เสริมงาม	628.8	28,780	29,680	45.77	47.20
อ.ห้างฉัตร	681.6	43,664	45,171	64.06	66.27
จังหวัดลำปาง	12,534.0	648,639	670,247	51.75	53.47

ที่มา: กองการทะเบียน กรมการปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: ขนาดและความหนาแน่นในเขตเทศบาล-ผู้ช่าสิบาล

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล

แผนที่: 4.6

ที่มา: ตาราง 4.10

มาตราส่วน 1:1,250,000

ตาราง 4.10 จำนวนประชากรและความหนาแน่นในเขตเทศบาล-สุขาภิบาล จังหวัดลำปาง 2525

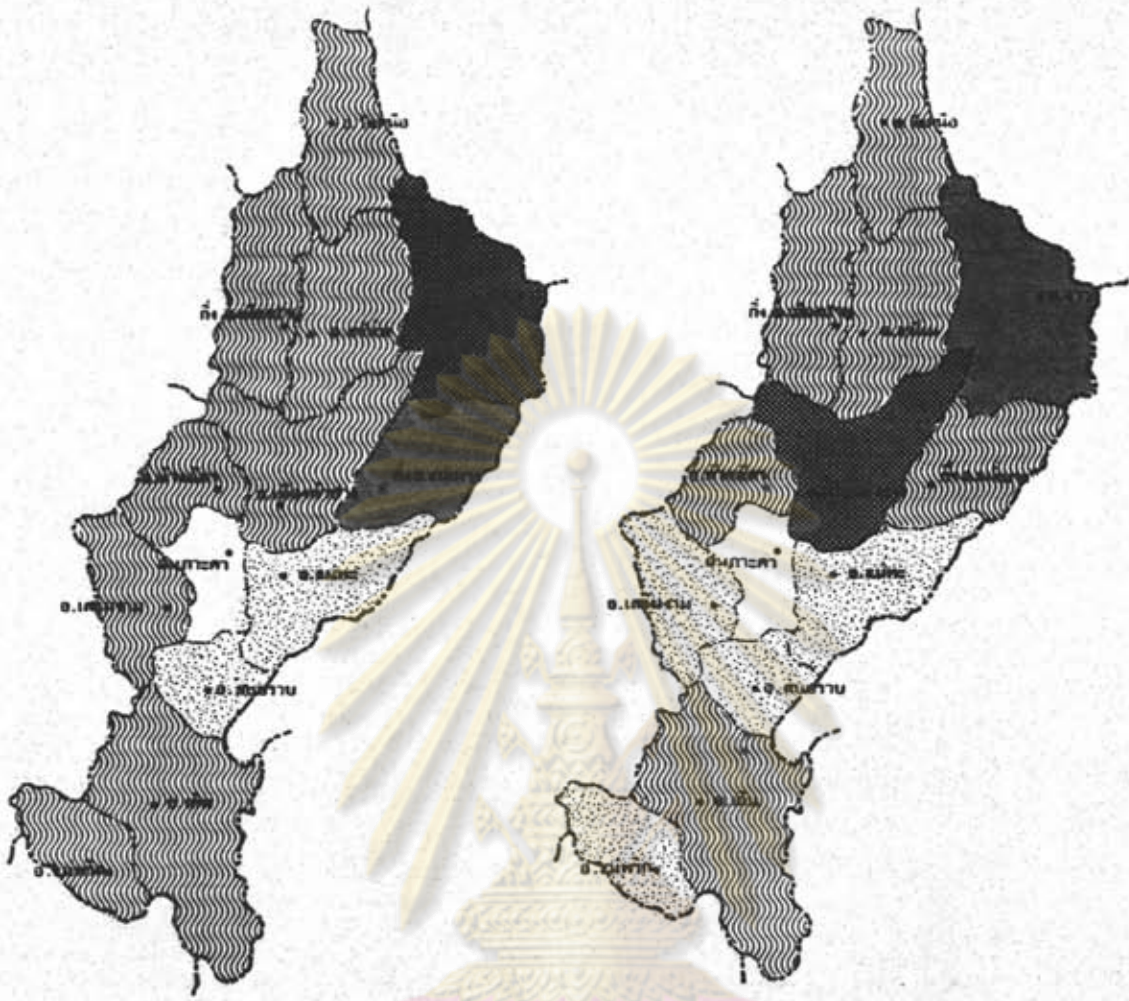
เทศบาล - สุขาภิบาล	อำเภอ	พื้นที่ (กม. ²)	จำนวนประชากร	ความหนาแน่น (คน : กม. ²)
เทศบาลเมืองลำปาง	เมือง	9.00	44,417	4,935.22
สุขาภิบาลชมพู	เมือง	9.00	6,331	703.45
สุขาภิบาลเกาะคา	เกาะคา	3.95	7,124	1,363.00
สุขาภิบาลดอนไผ่	งาว	2.40	5,445	29.05
สุขาภิบาลแจ้ห่ม	แจ้ห่ม	2.70	5,177	53.00
สุขาภิบาลลี้อมแตต	เถิน	11.21	16,205	578.00
สุขาภิบาลป่าตัน-นาศรัว	แม่ทะ	4.60	8,362	511.00
สุขาภิบาลแม่พริก *	แม่พริก	4.00	2,927	731.75
สุขาภิบาลวังเหนือ *	วังเหนือ	4.00	3,476	210.00
สุขาภิบาลลับปราบ	ลับปราบ	2.27	6,611	3,000.00
สุขาภิบาลเล็ริมงาม	เล็ริมงาม	17.25	11,625	664.00
สุขาภิบาลห้างฉัตร *	ห้างฉัตร	2.50	3,998	1,580.00

ที่มา กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง

หมายเหตุ * ไม่ถือเป็นเขตเมืองในการศึกษานี้

ข. การเปลี่ยนแปลงของประชากร

การเปลี่ยนแปลงของประชากรในแต่ละอำเภอของจังหวัดลำปาง เมื่อมองเทียบกับจำนวนประชากรใน 5 ปีที่ผ่านมา (Relative Population Change) เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับในระดับภาคคือ อำเภอโดยทั่วไปมีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงเพียงร้อยละ 3-6 ซึ่งทำให้เห็นว่าการเติบโตของประชากรในจังหวัดค่อนข้างอยู่ตัวจะมีก็เพียงกิ่งอำเภอแม่เมะและอำเภอท่าวังพร้าวที่มีร้อยละการเปลี่ยนแปลงมากกว่า 6 ขึ้นไป ทั้งนี้ด้วยบทบาทของการเติบโตของชุมชนใหม่ในบริเวณเหมืองแม่เมะและการเติบโตทางธรรมชาติในอำเภอท่าวังพร้าว ซึ่งมีอัตราการเกิดของประชากรปี 2524 เฉลี่ยร้อยละ 22.22 (กระทรวงมหาดไทย สำนักผังเมือง กองวิจัย 2526: 52) นับว่าสูงที่สุดเมื่อเทียบกับอำเภออื่น ๆ (ยกเว้นอำเภอเมือง โดยเฉพาะในเขตเทศบาล ซึ่งมีประชาชนส่วนใหญ่มากลอดและแจ้งเกิดที่นี่) กอปรกับ อำเภอท่าวังพร้าวเองก็มีทรัพยากรสำคัญ ๆ คือเป็นต้นแม่เฒ่าจาง และยังมีทรัพยากรแร่ธาตุคือแมงกานีสอยู่ในพื้นที่ด้วย

การเปลี่ยนแปลง เมื่อเทียบกับประชากรเดิม
(RELATIVE POPULATION CHANGE)

- เปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 9
- เปลี่ยนแปลงร้อยละ 6-9
- ▨ เปลี่ยนแปลงร้อยละ 3-6
- ▩ เปลี่ยนแปลงร้อยละ 0-3
- เปลี่ยนแปลงต่ำกว่าร้อยละ 0

การเปลี่ยนแปลง เมื่อเทียบกับประชากรจังหวัด
(ABSOLUTE POPULATION CHANGE)

- เปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 18
- เปลี่ยนแปลงร้อยละ 12-18
- ▨ เปลี่ยนแปลงร้อยละ 6-12
- ▩ เปลี่ยนแปลงร้อยละ 0-6
- เปลี่ยนแปลงต่ำกว่าร้อยละ 0

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: การเปลี่ยนแปลงประชากรจังหวัดลำปาง พ.ศ.
2520 - 2527

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล

แผนที่: 4.7

ที่มา: ตาราง 4.11

มาตราส่วน: 1 : 1,500,000

ในการเปลี่ยนแปลงประชากรเมื่อเทียบกับในแต่ละอำเภอแล้ว (Absolute Population Change) อำเภอที่มีอัตราการเพิ่มสูงสุดคือร้อยละ 30.54 คือประชากรในอำเภอเมืองสาปาง อันเป็นที่ตั้งของพื้นที่เทศบาลที่มีความเกี่ยวข้องในด้านระบบการให้บริการแก่ประชาชนที่ตั้งถิ่นฐาน ซึ่งจากข้อโต้แย้งดังกล่าวนี้ อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชากรในอำเภอเกาะคามีอัตราการลดลงของประชากรไม่ว่าจะมองในลักษณะ RELATIVE CHANGE หรือ ABSOLUTE CHANGE เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกับอำเภอเมืองทำให้การโยกย้ายเป็นไปได้โดยง่ายและสะดวก

ตาราง 4.11 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรรายอำเภอ จังหวัดสาปาง 2520-2525

อำเภอ	จำนวนประชากร		การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร 2520-2525		
	2520	2525	อัตราการเปลี่ยนแปลง (เพิ่ม-ลด)	% ของปี 2520	% ของจังหวัด
อ. เมืองสาปาง	176,376	183,915	7,539	4.27	30.54
อ. เกาะคา	61,756	58,678	-3,078	-4.98	-100.00
อ. งาว	44,478	48,660	4,182	9.40	16.94
อ. แด้หม่ (+กิ่งอ.เมืองปาน)	70,558	73,397	2,839	4.02	11.50
อ. เกิน	54,110	56,302	2,192	4.05	8.88
อ. แม่ทะ	63,082	63,691	609	0.97	2.47
อ. แม่ธิ	15,137	15,787	650	4.29	2.63
กิ่ง อ. แม่เมาะ	22,345	24,038	1,693	7.58	6.86
อ. วังเหนือ	42,769	44,753	1,984	4.64	8.04
อ. สป่าราบ	25,584	26,175	591	2.31	2.39
อ. เสริมงาม	28,780	29,680	900	3.13	3.65
อ. ห้างฉัตร	43,664	45,171	1,507	3.45	6.10
จังหวัดสาปาง	648,639	670,247	+24,686 -3,078	3.33*	+100.00 -100.00

ที่มา: กองการทะเบียน กรมการปกครอง

ค. ประชากรในอนาคต

ในเรื่องการคาดประมาณประชากรในอนาคตที่จะเป็นตัวนำในการวางแผน เพื่อรองรับการเติบโตของประชากรเหล่านี้ ได้นำสูตรการคาดประมาณประชากรแบบ Geometric Progression มาใช้ ทั้งนี้เป็นไปตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงโดยรวมของประชากรในอดีต ถึงปัจจุบัน โดยจะคาดการณ์ตามระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2529 - 2534) จนถึงปีสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2534 - 2539) ดังนี้

สูตร Geometric Progression

$$P_n = P_o (1+r)^n$$

$$\text{โดย } r = \text{Antilog} \left(\frac{1}{n} \log \frac{P_n}{P_o} \right) - 1$$

กำหนดให้ P_o = จำนวนประชากรปีแรกที่ใช้เป็นฐานในการคำนวณ

P_n = จำนวนประชากรปีที่ต้องการคาดคะเน

r = อัตราการเพิ่มจำนวนประชากรแต่ละปี

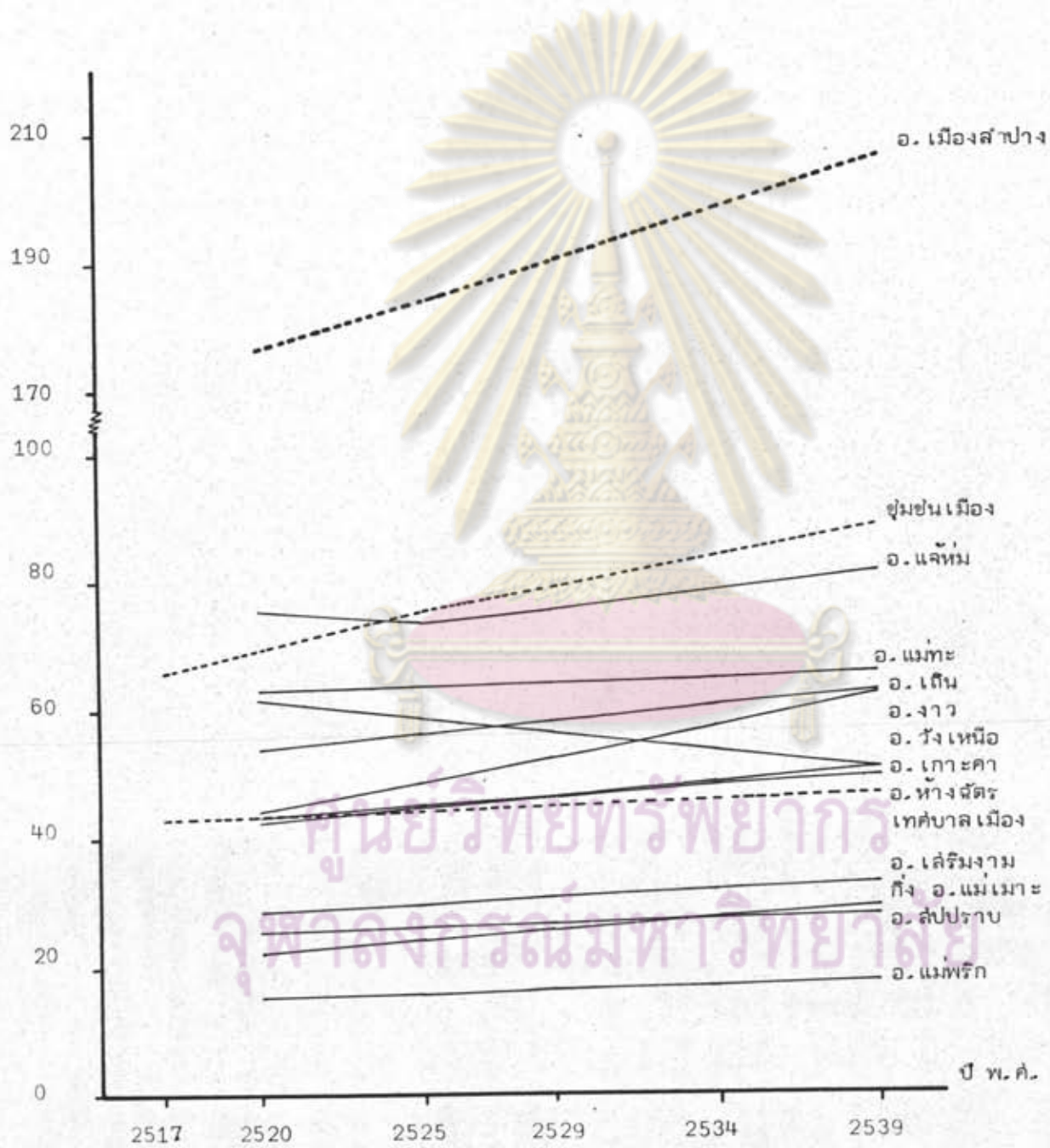
n = จำนวนปีจากปีที่ใช่เป็นฐานในการคำนวณจนถึงปีที่ต้องการ
คาดคะเน

ประชากรประมาณการเหล่านี้ โดยลักษณะแล้วยังคงอิงอยู่กับแนวโน้มประชากรเดิมเป็นหลัก ซึ่งจะเห็นว่าอำเภอที่มีการเติบโตของประชากรมากที่สุดในจังหวัดลำปาง คือ อำเภองาว และกิ่งอำเภอแม่เมาะ ในขณะที่อำเภอเมืองมีการเติบโตของประชากรจากเดิมเป็น 190,178 คน, 198,306 คน และ 206,783 คน เมื่อสิ้นปี 2529, 2534 และ 2539 ตามลำดับ

ตาราง 4.12 อัตราการขยายตัวและจำนวนประชากรในอนาคตรายอำเภอ จังหวัดลำปาง

อำเภอ	จำนวนประชากร (พ.ศ.)		ประชากรประมาณการ (พ.ศ.)			อัตราการขยายตัว (r)
	2520	2525	2529	2534	2539	
อ.เมืองลำปาง	176,376	183,915	190,178	198,306	206,783	0.84
อ.เกาะคา	61,756	58,678	56,326	53,519	50,852	-1.02
อ.งาว	44,478	48,660	52,287	57,203	62,588	1.81
อ.แจ้ห่ม	70,558	73,397	75,750	78,798	81,969	0.73
อ.เถิน	54,110	56,302	58,119	60,474	62,924	0.80
อ.แม่ทะ	63,082	63,691	64,182	64,802	65,428	0.19
อ.แม่สีก	15,137	15,787	16,327	17,028	17,759	0.84
กิ่ง อ.แม่เมาะ	22,345	24,038	25,484	27,415	29,492	1.47
อ.วังเหนือ	42,769	44,753	46,406	48,559	50,812	0.91
อ.สันป่าราบ	25,584	26,175	26,658	27,273	27,903	0.46
อ.เสริมงาม	28,780	29,680	30,604	31,800	33,042	0.77
อ.ห้างฉัตร	43,664	45,171	46,414	48,016	49,673	0.68

ที่มา: จากการคำนวณ

ที่มา: ตาราง 4.12 และ 5.11

การบริการสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ

จังหวัดสาปาง มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการอยู่ในระดับดี ซึ่งระบบการบริการพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการชี้ให้เห็นความพร้อมของพื้นที่ในการตอบรับการพัฒนาจังหวัดต่อไป

ก. ระบบการคมนาคม

การคมนาคมของจังหวัดสาปางไม่มีทางน้ำ ด้วยถึงแม้ว่าจะมีเส้นทางน้ำหลายสายกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัด แต่จากข้อจำกัดของลักษณะทางน้ำที่มีเกาะแก่งและลำทรายมาก ในฤดูแล้งน้ำตื้นเขิน ในฤดูฝนกระแสน้ำก็เชี่ยวกรากเกินไป ประกอบกับการพัฒนาทางหลวงซึ่งมีเพิ่มมากขึ้น (กาญจพันธ์ ชัยรัตน์ 2525: 65) ทำให้เส้นทางคมนาคมหลักของจังหวัดคือทางบกและทางอากาศ ซึ่งการคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดเป็นไปได้อย่างสะดวก สำหรับการคมนาคมระดับท้องถิ่นของจังหวัดยังไม่อยู่ในสภาพดีเท่าที่ควร ทั้งยังขาดแคลนในบางพื้นที่โดยมีทางหลวงแผ่นดินและถนนมาตรฐาน ในปี 2524 แยกตามหน่วยงานรับผิดชอบดังนี้ คือ

ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดรับผิดชอบโดยแขวงทางสาปาง มีอยู่ทั้งหมด 10 สาย สัภาพลาดยางได้แก่

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ทลโยธิน) เป็นเส้นทางหลักของภาคเหนือ ซึ่งมีการตัดเชื่อมต่อชุมชนต่าง ๆ ภายในภาคได้มากที่สุด ทั้งยังเป็นเส้นทางที่เชื่อมหลายจังหวัดในภาคเหนือกับภาคกลาง ตอนเกิน-สาปาง-งาว-เชียงราย ระยะทางประมาณ 318

กิโลเมตร

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เป็นเส้นทางที่แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เชื่อมจังหวัดสาปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ มีระยะทางประมาณ 102 กิโลเมตร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1034 ตอนเกาะคา-ห้างฉัตร ระยะทางประมาณ 15.67 กิโลเมตร

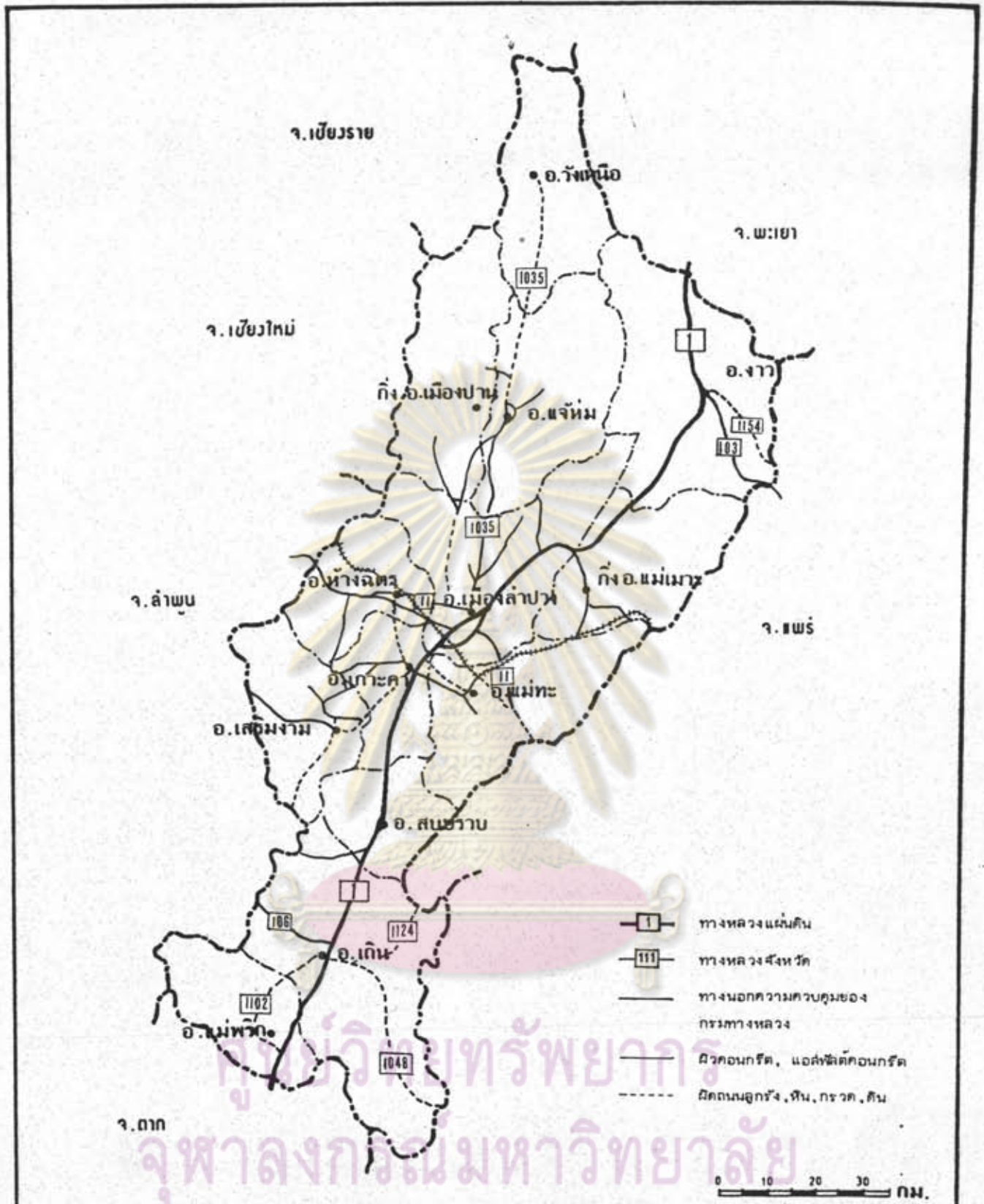
- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1035 ตอนสาปาง-แจ้ห่ม-วังเหนือ-แม่ชะจาน ระยะทางประมาณ 126 กิโลเมตร

- ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1036 ตอนบ้านฟ่อน-แม่ทะ ระยะทาง
ประมาณ 27 กิโลเมตร
 - ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1037 ตอนศรีชุม-ทางหลวงจังหวัดหมายเลข
1036 ระยะทางประมาณ 16.69 กิโลเมตร
 - ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1038 ทางไปท่าอากาศยานลำปาง มีระยะ
ทางประมาณ 0.92 กิโลเมตร
 - ทางหลวงหมายเลข 1039 ตอนลำปาง-ห้างฉัตร ไปบรรจบทางหลวง
แผ่นดินหมายเลข 11 ระยะทางประมาณ 15.5 กิโลเมตร
 - ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1157 ตอนแยกจากทางหลวงจังหวัดหมายเลข
1039 จากท่าล้อไปห้วยเป้ง ระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร
 - ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 ตอนอำเภอล่อง-แม่ทะ ระยะทางประมาณ
32 กิโลเมตร
- ถนนมาตรฐานรับผิดชอบโดย ร.พ.ช. จังหวัดลำปางมี 11 สาย สภาพถนน
เป็นลูกรัง มีความยาวทั้งสิ้น 174.707 กิโลเมตร
- ถนนมาตรฐานรับผิดชอบโดยศูนย์ ร.พ.ช. ภาคเหนือมี 9 สาย สภาพถนน
ลูกรังมีความยาวทั้งสิ้น 196.776 กิโลเมตร
- ถนนลาดยางรับผิดชอบโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง มี 2 สาย ระยะ
ทางประมาณ 3.745 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง รับผิดชอบโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง มี 15 สาย ระยะ
ทางประมาณ 124.800 กิโลเมตร

การบริการในด้านการคมนาคมของจังหวัด อาจแบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ดังนี้

1) ทางรถยนต์ ซึ่งใช้เส้นทางต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นบริการสำหรับรถ
โดยสาร ซึ่งมีการให้บริการต่าง ๆ ดังนี้

- บริการรถโดยสาร จากจังหวัดลำปาง-กรุงเทพฯ 3 สาย
- บริการรถโดยสารระหว่างจังหวัดลำปางไปในจังหวัดใกล้เคียง 13 สาย
- บริการรถโดยสารระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตัวเมือง 9 สาย
- บริการรถโดยสารระหว่างจังหวัด อำเภอต่าง ๆ 6 สาย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง : ระบบการปกครอง	- - - - - เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่ : 4.9	ที่มา : กรมทางหลวง	มาตรฐาน : 1:125,000

นอกจากนี้ยังมีบริการรถทัวร์ต่าง ๆ จำนวน 9 สาย และบริการรถแท็กซี่ 2 สาย ซึ่งบริการโดยสายระหว่างจังหวัดลำปาง-จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำปาง-จังหวัดแพร่

2) ทางรถไฟ เส้นทางรถไฟที่ผ่านในจังหวัดนี้ เป็นทางรถไฟสายเหนือ ที่ออกจากกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ผ่านจังหวัดปทุมธานี อุดรธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก อุตรดิตถ์ แพร่ ลำปาง ลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางประมาณ 645 กิโลเมตร โดยในวันหนึ่งมีรถไฟวิ่งรับส่งผู้โดยสารและสินค้าประมาณ 20 เที่ยว

3) ทางอากาศ โดยมีเครื่องบินของบริษัทเดินอากาศไทยจำกัด บริการรับส่งผู้โดยสารตามกำหนดเที่ยวบินดังนี้

วัน	มาจาก	ถึง ลำปาง	ออกจาก ลำปาง	ผ่าน	เวลา ถึง	ปลายทาง
อังคาร, พุธที่ลี้บตี เสาร์	เชียงใหม่	13.45	14.00	แพร่, พิษณุโลก	16.35	กรุงเทพฯ
	กรุงเทพฯ พิษณุโลก, แพร่	10.50	11.05	เชียงใหม่, แม่ฮ่องสอน, เชียงราย	11.25	เชียงใหม่

ในด้านบริการขนส่งของจังหวัด การบริการรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ทั้งของรัฐวิสาหกิจ (ร.ล.พ.) และบริษัทของเอกชนอีก 7 บริษัท นอกจากนี้ยังมีการบริการขนส่งทางอากาศและทางรถไฟอีกด้วย

ข. การไฟฟ้า

จังหวัดลำปาง มีโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ซึ่งใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิง ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านตง กิ่งอำเภอแม่เมาะ มีโรงจักรผลิตกระแสไฟฟ้าโดยใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาด 75 เมกกะวัตต์ จำนวน 3 เครื่อง และยังมีโครงการที่จะสร้างโรงจักรหน่วยที่ 4 และ 5 มีกำลังผลิตเครื่องละ 150 เมกกะวัตต์ ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จและสามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าได้ใน พ.ศ. 2527 และ พ.ศ. 2528 ตามลำดับ ผลจะทำให้สามารถเพิ่มการจ่ายกระแสไฟฟ้าเข้าระบบได้จากเดิม 202.5 เมกกะวัตต์ เป็น 337.5 เมกกะวัตต์ และ 472.5 เมกกะวัตต์ และสามารถทำเป็นพลังงานไฟฟ้าจากเดิม

48,600,000 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง เป็น 8,100,000 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง และ 11,340,000 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าแนวโน้มการผลิตไฟฟ้าจะเพิ่มขึ้นเพื่อบริการให้กับจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

การบริการไฟฟ้าของจังหวัดสาปาง มีการไฟฟ้าลุ่มภูมิภาคเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการโดยใช้กระแสไฟฟ้าจากโครงการไฟฟ้า เขื่อนภูมิพลจังหวัดตาก มีเขตพื้นที่บริการส่วนใหญ่ในเขตอำเภอเมืองสาปาง และชุมชนในชนบทที่มีราษฎรหนาแน่น และการติดต่อสะดวก โดยเฉลี่ยพื้นที่ที่ได้รับการบริการมีประมาณร้อยละ 31.8 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด และมีครัวเรือนที่ได้รับบริการจำนวนร้อยละ 36.00 ของจำนวนครัวเรือนรวมทั้งจังหวัด (สำนักงานจังหวัดสาปาง 2526: 25)

ค. การประปา

จังหวัดสาปาง ได้จัดให้บริการด้านการประปาแก่ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองสาปางและสุขาภิบาลชมพู โดยได้แหล่งน้ำจากแม่ฟ้าวัง และคลองชลประทานแม่วังฝั่งซ้ายจ่ายน้ำให้แก่ผู้บริโภค จำนวน 6,800 ราย โดยมีปริมาณน้ำที่จะให้บริการจำนวน 300,000 ลูกบาศก์เมตร และขณะนี้ทางการประปากำลังขยายการผลิต โดยเพิ่มสถานีสูบน้ำและโรงกรองน้ำขนาดใหญ่เพื่อจะสามารถให้บริการแก่ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงกับเขตเทศบาลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีบริการน้ำประปาของโครงการประปาส่วนภูมิภาคที่เขตสุขาภิบาลล้อมแรด ซึ่งมีการจ่ายน้ำให้แก่ผู้บริโภคจำนวน 578 ราย และ 1,231 ราย คิดเป็นปริมาณน้ำประปาที่ให้บริการจำนวน 9,700 ลูกบาศก์เมตร และ 16,680 ลูกบาศก์เมตร ตามลำดับ สำหรับในเขตชุมชนและเขตใกล้เคียงกับเขตเมืองที่ยังขาดบริการด้านการประปา ได้แก่ อำเภอแม่ทะ อำเภอวังเหนือ แม่พริก และกิ่งอำเภอแม่เมาะ ยังขาดบริการประปาขนาดใหญ่ซึ่งให้บริการแก่ประชาชนในเขตชุมชน และบริการประปาย่อยในระดับอำเภอที่มีอยู่นั้นให้บริการอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานจังหวัดสาปาง 2526: 25)

ง. การระบายน้ำ

การระบายน้ำในจังหวัดสาปาง โดยใช้ท่อระบายน้ำมีเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองสาปาง นอกจากนี้ตามอำเภอใหญ่ ๆ รอบนอก ก็เริ่มมีการใช้ท่อระบายน้ำกันบ้าง ซึ่งจะระบายไปสู่แม่น้ำ ลำคลอง และหนองบึงซึ่งอยู่ใกล้ตัวเมืองนั่นเอง

ค. การสื่อสาร

จังหวัดสาปาง มีการสื่อสารในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการไปรษณีย์โทรเลข โดยมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 16 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสาปาง 3 แห่ง และกระจายไปในเขตอำเภอ เขตกิ่งอำเภอต่าง ๆ อีก 13 แห่ง ทางด้านโทรศัพท์มีชุมสายโทรศัพท์สาปาง 1 แห่ง จะสามารถให้บริการได้เฉพาะพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองสาปางและพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น บริเวณที่เหมาะสมและมีความจำเป็นสมควรได้รับการขยายบริการในด้านนี้ได้แก่ บริเวณเขตสุขาภิบาลเกาะคา ห้างฉัตร และพื้นที่โดยรอบที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการ โรงงานอุตสาหกรรม และสถานีเอกชนที่สำคัญ ๆ เพื่อให้สามารถติดต่อราชการและธุรกิจอย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องการโทรศัพท์แห่งประเทศไทยได้มีโครงการจะขยายการบริการโทรศัพท์ในย่านชุมชนของอำเภอละ 1 แห่ง กำหนดให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2527 ส่วนทางด้านวิทยุสื่อสาร ก็ได้มีวิทยุสื่อสารของกรมการปกครอง และวิทยุสื่อสารของกรมตำรวจในทุกอำเภอ กิ่งอำเภอ และสถานีตำรวจ ทางด้านวิทยุกระจายเสียง ก็มีสถานีทำการจำนวน 4 แห่ง และมีสถานีโทรทัศน์ 1 แห่ง มีสถานีโทรคมนาคมสาปาง 1 แห่ง ซึ่งสามารถติดต่อสื่อสารในประเทศ โทรพิมพ์ติดต่อภายในและต่างประเทศทั่วโลก โดยผ่านดาวเทียมได้ด้วย และมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจำนวน 4 ฉบับ (สำนักงานจังหวัดสาปาง 2526: 24)

จ. การศึกษา

จังหวัดสาปางในปี 2525 มีสถานศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงอุดมศึกษารวมทั้งหมดจำนวน 625 แห่ง มีนักเรียน นักศึกษา ทั้งหมด 128,072 คน ครู-อาจารย์ 7,112 คน ห้องเรียน 5,436 ห้อง ดังมีรายละเอียดดังนี้ (กระทรวงมหาดไทย สำนักงานผังเมือง กองวิจัย 2526: 73-75)

1) การศึกษาสายสามัญ มีสถานศึกษาทั้งหมด 617 แห่ง อยู่ในสังกัดเทศบาล 5 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ 571 แห่ง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 18 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 23 แห่ง มีอัตราเฉลี่ยของครูต่อนักเรียน และห้องเรียนต่อนักเรียนตามระดับการศึกษา ดังนี้

<u>ระดับการศึกษา</u>	<u>จำนวนนักเรียนต่อครู</u>	<u>จำนวนนักเรียนต่อห้องเรียน</u>
อนุบาล	35 : 1	32 : 1
ประถมศึกษา	17 : 1	20 : 1
มัธยมศึกษาตอนต้น	21 : 1	40 : 1
มัธยมศึกษาตอนปลาย	18 : 1	42 : 1

2) การศึกษาสายอาชีพและอุดมศึกษา มีสถานศึกษาทั้งหมด 8 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอเมืองทั้งหมด มีนักเรียน-นักศึกษาจำนวน 8,941 คน ครู-อาจารย์ 487 คน ห้องเรียน 280 ห้อง สถานศึกษาที่เปิดสอนในระดับสายอาชีพ และอุดมศึกษานี้ ส่วนใหญ่เป็นวิทยาลัย ได้แก่

- วิทยาลัยครูสาปาง สังกัดกรมการฝึกหัดครู
- วิทยาลัยพลศึกษา สังกัดกรมการพลศึกษา
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาสาปาง สังกัดกรมอาชีวศึกษา
- วิทยาลัยเทคนิคสาปาง สังกัดกรมอาชีวศึกษา
- วิทยาเขตเกษตรสาปาง สังกัดกรมอาชีวศึกษา
- สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสาปาง
- วิทยาลัยพยาบาลสาปาง สังกัดกระทรวงสาธารณสุข
- โรงเรียนผดุงครรภ์อนามัยสาปาง สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

นอกจากนี้จังหวัดสาปางยังมีการให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน และเป็นที่ตั้งของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคเหนือ มีโรงเรียนการศึกษานอกโรงเรียน 23 แห่ง โรงเรียนผู้ใหญ่แบบเปิดเสรี 22 แห่ง โรงเรียนอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ประจำปี 1 แห่ง โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ 1 แห่ง โรงเรียนราษฎร์อาชีพ 16 แห่ง นอกจากนี้ยังมีแหล่งวิชาการการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ อีก ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน 7 แห่ง และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 249 แห่ง

ย. การสำรวจและคู่มือ

จังหวัดลำปางมีโรงพยาบาลและสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน รวมทั้งสิ้น 15 แห่ง เป็นของรัฐ 11 แห่ง รัฐวิสาหกิจ 1 แห่ง เอกชน 3 แห่ง คือ

- โรงพยาบาลเมืองลำปาง (โรงพยาบาลศูนย์ภาคเหนือ)
- โรงพยาบาล มทพ.7 (ค่ายสุรศักดิ์มนตรี)
- โรงพยาบาลน้ำตาดเกาะคา (กรมโรงงานอุตสาหกรรม)
- สถานพยาบาลเทศบาลเมืองลำปาง (เทศบาล)
- โรงพยาบาลห้างฉัตร (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลเทิน (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลแจ้ห่ม (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลงาว (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลลับปราง (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลวังเหนือ (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลเสริมงาม (โรงพยาบาลอำเภอ)
- โรงพยาบาลรถไฟ (รถไฟ)
- โรงพยาบาลแวนแชนด์วีร์ดี (เอกชน)
- โรงพยาบาลเกษมสวัสดิ์ (เอกชน)
- โรงพยาบาลสหฤดีพร (เอกชน)

นอกจากนี้ยังมีสถานอนามัย 82 แห่ง สำนักรักษาผู้ป่วย 18 แห่ง คลินิก
เอกชน 66 แห่ง ร้านขายยา 91 แห่ง

ข. การรักษาความปลอดภัย

จังหวัดลำปาง เป็นที่ตั้งของกองบัญชาการตำรวจภูธร 3 กองบังคับการตำรวจ
ภูธร 7 โรงเรียนตำรวจภูธร 5 กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดลำปาง มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอ
และกิ่งอำเภอ จำนวน 13 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสถานีตำรวจภูธรตำบล 6 แห่ง มีอัตรากำลัง
เจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น 1,089 คน เมื่อคิดเทียบต่อจำนวนประชากรและพื้นที่ทั้งจังหวัดแล้วจะได้ว่า
เจ้าหน้าที่ตำรวจ 1 นายต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อประชากร 610 คน และดูแลพื้นที่ 11.5 ตารางกิโลเมตร

คดีที่เกิดขึ้นในจังหวัดลำปาง ระหว่างปี 2520 - 2524 มีดังนี้

ตาราง 4.13 จำนวนคดีที่เกิดขึ้นในจังหวัดลำปาง ระหว่างปี 2520 - 2524

ปี	คดีอุกฉกรรจ์ (ราย)			คดีอาญา (ราย)		
	เกิดขึ้น	จับได้	ผู้ต้องหา	เกิดขึ้น	จับได้	ผู้ต้องหา
2520	163	38	67	3,239	1,995	3,037
2521	142	52	93	2,516	1,745	2,539
2522	155	46	65	3,164	2,146	3,257
2523	136	40	75	2,673	1,728	2,586
2524	144	39	62	2,345	1,777	2,455

ที่มา : แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ประจำปีงบประมาณ 2526, สำนักงานจังหวัดลำปาง

นอกจากนี้ก็มีปัญหาเกี่ยวกับการรับคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีหลงเหลืออยู่บ้างในบางพื้นที่ของอำเภอแจ้ห่ม เล็ริมงาม ห้างฉัตร และเกาะคา ซึ่งทางการก็ได้พยายามบ่งกันปราบปรามและให้ความคุ้มครองประชาชนทั่วไปไปแล้ว

นอกจากการให้บริการดังกล่าว ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของจังหวัดลำปางก็คือ การเป็นที่ตั้งของสถาบันราชการที่สำคัญระดับเขต และภาคหลายแห่ง ซึ่งส่วนมากจะตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง ได้แก่

- โรงพยาบาลศูนย์ภาคเหนือ
- ศูนย์ประสานทบเขต 4
- ศูนย์โรคเรื้อนเขต 5
- ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 2
- ศูนย์คูขามภิบาลเขต 5

- ศูนย์ปฏิบัติการ ร.พ.ช.ภาคเหนือ
- ศูนย์ระบาดวิทยาภาคเหนือ
- ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอาชีพสตรีภาคเหนือ
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือ
- ศูนย์ขยายพันธุ์พืชที่ 3 ลำปาง
- สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 5
- กองกำกับการตำรวจภูธรเขต 5
- สถานีวิทยุกระจายเสียงกองกำกับการที่ 3 ส่วนหน้า เป็นต้น

จังหวัดลำปางยังมีการให้บริการกิจการการท่องเที่ยวของจังหวัดในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีสถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถานที่สำคัญและน่าสนใจอยู่หลายแห่ง รวมทั้งอุตสาหกรรม เครื่องเคลือบดินเผา อันได้แก่ โรงแย้มขันดี ร้านอาหาร ร้านค้า ฯลฯ อันมีผลทางด้าน เศรษฐกิจอีกต่อหนึ่งด้วย ดังได้กล่าวไปแล้ว

ลักษณะชุมชนและความสำคัญของพื้นที่

จากการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร และการบริการต่าง ๆ ในพื้นที่ระดับอำเภอ จะเห็นได้ว่า สภาพพื้นฐานของอำเภอโดยทั่วไป มีลักษณะ คล้ายคลึงกัน ยกเว้นในพื้นที่อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา และอำเภอแม่ทะ ทั้งนี้ เนื่องจากความได้เปรียบทางกายภาพที่เป็นพื้นที่ราบค่อนข้างอุดมสมบูรณ์มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดย เปรียบเทียบ ซึ่งส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจ ประชากร และความพร้อมด้านการบริการของพื้นที่ เด่นกว่าอำเภออื่น ๆ ไปด้วย

ความแตกต่างดังกล่าวทำให้ชุมชนในจังหวัดลำปาง มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ซึ่ง อาจจำแนกได้ใน 3 ลักษณะคือ

- ลักษณะชุมชนแบบศูนย์กลางการเกษตรหลัก ได้แก่ ชุมชนในเขตอำเภอเมืองลำปาง
- ลักษณะชุมชนแบบอุตสาหกรรมเกษตรรองลงมา ได้แก่ อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ
- ลักษณะชุมชนแบบการเกษตรขั้นพื้นฐาน ได้แก่ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเถิน อำเภอองอาจ อำเภอห้างฉัตร อำเภอวังเหนือ อำเภอสุปปราบ และอำเภอแม่พริก

เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของอำเภอเมือง จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความได้เปรียบของพื้นที่อำเภอเมือง ก็คือ การเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ 2 แห่งคือ เทศบาลเมืองลำปาง และอุษาริบาลขมภู นอกเหนือไปจากความได้เปรียบของพื้นที่อื่น ๆ อำเภอเมืองลำปางนี้ นอกจากจะมีความสำคัญเฉพาะในพื้นที่อำเภอแล้วยังมีบทบาทและเขตอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่รอบนอกด้วย

ในการวิเคราะห์เพื่อหาเขตอิทธิพลของอำเภอเมืองลำปางที่มีต่ออำเภออื่น ๆ ได้นำเอาหลักการของ Gravity Model (Taylor 1977 : 289) ซึ่งเป็นแบบจำลองของการหาความสัมพันธ์ของการเดินทางระหว่างพื้นที่ ทำให้สามารถกำหนดเขตอิทธิพลของพื้นที่ได้

$$\text{สูตรการคำนวณ} \quad dij = \frac{d \times y}{1 + Px/Py}$$

กำหนดให้ dij = ระยะห่างจากศูนย์กลางชุมชน x ที่ไปถึงจุดแบ่งเขตอิทธิพลของศูนย์กลางชุมชน x

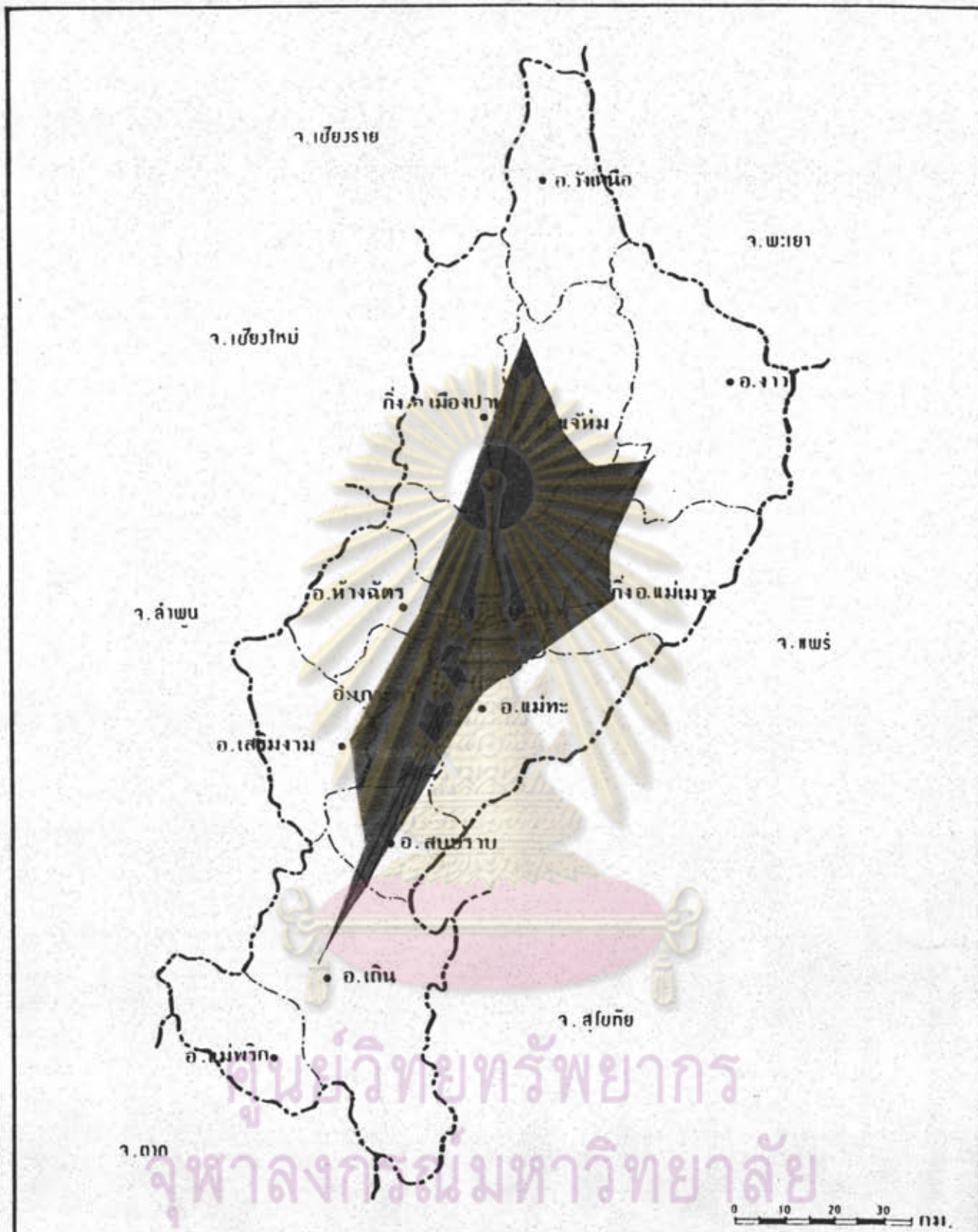
$d \times y$ = ระยะห่างของศูนย์กลางชุมชน x ไปยังศูนย์กลางชุมชน y

Px = ประชากรของศูนย์กลางชุมชน x

Py = ประชากรของศูนย์กลางชุมชน y

จากแผนที่ 4.9 แสดงให้เห็นถึงเขตอิทธิพลของอำเภอเมืองลำปางที่ครอบคลุมพื้นที่โดยรอบอำเภอ โดยเฉพาะ อำเภอห้างฉัตร อำเภอเกาะคา อำเภอเสริมงาม และกิ่งอำเภอแม่เมาะ จะมีพื้นที่อยู่เพียง 3 อำเภอเท่านั้นที่เขตอิทธิพลของอำเภอเมืองลำปางไปไม่ถึง ได้แก่ อำเภอวังเหนือ อำเภองาว และอำเภอแม่พริก

การเข้ามาพึ่งพิงพื้นที่อำเภอเมืองได้หมายถึง การเข้ามารับบริการในพื้นที่ทุกอย่างด้วยในเขตอำเภอหนึ่ง ๆ ก็มีเขตเมือง (เช่นได้แก่ อุษาริบาลต่าง ๆ) อยู่แล้ว โดยทั่วไป พื้นที่ที่มีบทบาทเด่นของอำเภอเมือง และสามารถให้บริการแก่ชุมชนทั้งจังหวัดได้ ก็คือ ชุมชนเมืองลำปาง หรือเทศบาลเมืองลำปาง ซึ่งจะศึกษาโดยละเอียด และวางแผนการใช้ที่ดิน เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นฐานของจังหวัดในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: เขตอิทธิพลของอำเภอเมืองลำปาง ■ เส้นแบ่งเขตอิทธิพล	- - - - - เขตประจําเขต - - - - - เขตจําหวัด - - - - - เขตอําเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่: 4.9	มาตราส่วน 1:1,250,000	

การพัฒนาในจังหวัด

ก. การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 - 2529)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจังหวัดลำปาง ถูกกำหนดให้เป็นเมืองรองของภาคเหนือตอนบน เพื่อรองรับนโยบายการพัฒนาเมืองหลักในส่วนภูมิภาค โดยมีมาตรการการพัฒนา ดังนี้

- 1) พัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม เพื่อให้เป็นแหล่งรองรับแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตร โดยสนับสนุนการจัดตั้งอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตรและวัตถุดิบในท้องถิ่น อุตสาหกรรมครัวเรือนและพัฒนาแรงงานไร้ฝีมือจากภาคเกษตร
- 2) พัฒนาชุมชนชนบทให้เป็นศูนย์กลางบริการทางการเกษตรและตลาดที่สำคัญของท้องถิ่น
- 3) พัฒนาบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การจัดระบบระบายน้ำ ป้องกันน้ำท่วม การจัดทำแผนแม่บท ขยายการบริการประปา ขยายบริการโทรศัพท์ รวมทั้งมุ่งพัฒนาบริการทางสังคมให้กระจายสู่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบท โดยเน้นการให้บริการการศึกษาและสาธารณสุขเป็นหลักสำคัญ

ข. การพัฒนาตามแผนจังหวัด*

จังหวัดลำปางได้วางนโยบายมาตรการและแนวทางในการพัฒนาจังหวัด โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งให้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาภาคเหนือ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) แก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน โดยจะเน้นการพัฒนาด้านปริมาณ และคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการเกษตร ทั้งในรูปขององค์กรสถาบันต่าง ๆ ของเกษตรกร การจัดการธุรกิจทางการเกษตร การตลาด และบริการด้านสินเชื่อ

* จากแผนพัฒนาจังหวัด ประจำปีงบประมาณ 2527

ควบคู่ไปกับการแนะนำด้านเทคนิควิทยากรในการผลิตทางการเกษตรซึ่งรวมเรื่องการกลีกรรรม การปลูสดัว และการประมง

- 2) แกไขปัญหาการบุกกรุกทำลายป่า และการทำลายต้นน้ำลำธาร โดยจะเน้นในเรื่องการป้องกันและปราบปรามการบุกกรุกทำลายป่าของบุคคลประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร รวมทั้งส่งเสริมให้มีการปลูกป่าทดแทน
- 3) ด้านคมนาคมขนส่ง จะเน้นเรื่องการปรับปรุงและขยายงานก่อสร้างถนน และสะพานในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ถนนเชื่อมระหว่างตำบล หมู่บ้าน และถนนภายในหมู่บ้าน
- 4) ด้านการสาธารณสุข จะเน้นเรื่องการเพิ่มและขยายกิจการค้ำนี้โดยจัดสร้างสถานพยาบาลในพื้นที่ชนบท รวมทั้งหามาตรการในการป้องกันอุบัติเหตุจากสิ่งต่าง ๆ อันจะเป็นการลดอัตราการตายของประชากรให้น้อยลง ทางด้านการวางแผนครอบครัว จะพยายามจัดให้มีกิจกรรมดังกล่าวในเขตเมืองโดยเฉพาะในเขตเทศบาล
- 5) ด้านการศึกษา จะเน้นในเรื่องคุณภาพของการศึกษาในระดับการประถมศึกษา เพิ่มปริมาณในด้านสถานศึกษา ห้องเรียน ครู ในระดับมัธยมศึกษา รวมทั้งส่งเสริมความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ และพัฒนาจิตใจให้กับเยาวชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
- 6) แกไขปัญหาความมั่นคงของประเทศ โดยใช้หลักการเมืองนำการทหาร
- 7) แกไขปัญหาความเสื่อมโทรมของเหมืองแร่ เร่งการขยายตัวของอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ โดยเน้นการล้สร้างอุตสาหกรรมในครัวเรือน อุตสาหกรรมหัตถกรรม ประสานงานไปกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
- 8) สิ่งล้ธารอุปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ จะเน้นการล้บริการดังกล่าวในพื้นที่ที่มีความพร้อม และสามารถนำสิ่งล้ธารอุปโภคดังกล่าวไปก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมในพื้นที่ของตน โดยจะพยายามเน้นกิจกรรมดังกล่าวให้มีในเขตเมืองเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงขยายไปในเขตกึ่งเมือง เช่น ลู่ชาภิบาลต่าง ๆ และบริเวณใกล้เคียง ก่อนที่จะขยายเขตพัฒนาในพื้นที่ชนบทอื่น ๆ

ค. โครงการศูนย์ราชการภาคเหนือ

จังหวัดลำปางมีโครงการจะพัฒนาพื้นที่เพื่อจัดตั้ง เป็นศูนย์บริหารราชการภาคเหนือ ตอนบน โดยพยายามชักจูงหน่วยงานส่วนกลางต่าง ๆ เข้ามารับตั้งหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ใน พื้นที่จังหวัดได้จัดเตรียมไว้

พื้นที่ดังกล่าวเป็นบริเวณป่าเสื่อมโทรม ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลพิชัย และตำบล พระบาท อำเภอเมือง ระหว่างถนนสายเข้าวัดม่อนพระยาแช่ และถนนสายลำปาง - เต้นชัย ซึ่งแยกจากถนนแผ่นดินสายลำปาง - งาว พื้นที่ 2,750 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดถนนเข้าวัดม่อนพระยาแช่และเขตวนอุทยานวัดม่อนพระยาแช่
ทิศใต้	จดถนนสายลำปาง - เต้นชัย และพื้นที่ของเอกชน
ทิศตะวันออก	จดเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ยาง - แม่อาจ
ทิศตะวันตก	จดพื้นที่เอกชน

ถึงแม้โครงการดังกล่าวจะยังไม่เป็นรูปร่างชัดเจนนัก แต่ทางจังหวัดก็มีนโยบาย จะผลักดันโครงการนี้ต่อไป ซึ่งหากเป็นไปตามแผนการก็จะมีผลต่อการพัฒนาจังหวัดอย่างมาก

ง. โครงการขยายเหมืองแม่เมาะ

โรงจักรแม่เมาะเป็นแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดง กิ่งอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากลำปางประมาณ 26 กิโลเมตร ตามทางหลวงสาย ลำปาง - แพร่

โรงจักรแม่เมาะนี้เป็นโรงไฟฟ้าที่ใช้ถ่านลิกไนท์เป็นเชื้อเพลิง เริ่มก่อสร้างขึ้นเตรียมการในเดือนธันวาคม 2516 เมื่อก่อสร้างเสร็จตามโครงการโรงไฟฟ้าแห่งนี้จะมีกำลังผลิตถึง 525,000 กิโลวัตต์ สามารถขยายระบบส่งพลังงานไฟฟ้าไปสู่จังหวัดต่าง ๆ หรืออำเภอต่าง ๆ ในภาคเหนือ รวมทั้งเป็นส่วนทำให้จังหวัดลำปางมีสถานที่นำสนใจยิ่งขึ้นในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพักผ่อนหย่อนใจ

บทบาทของจังหวัดลำปาง

จากการศึกษาข้างต้น อาจสรุปลักษณะเด่นของจังหวัดลำปาง (โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนเมืองลำปาง) อันเป็นบทบาทสำคัญของจังหวัดและเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนเมืองลำปาง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงบทบาทของจังหวัดทั้งในระดับภาค (กล่าวแล้วในบทที่ 3) และในระดับจังหวัด ดังนี้

1. ความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐาน

จังหวัดลำปางนับเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคพื้นลานนาไทยที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่โบราณ (ประมาณ พ.ศ. 1224) ในบริเวณซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวง อันเป็นโบราณสถานสำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัด นครลำปางในสมัยโยนกเชียงแสน (ราว พ.ศ. 1600 - 1800) ตกอยู่ในอำนาจของพวกรมอญและขอม สมัยอยุธยาบ้างก็ตกเป็นประเทศราชของพม่า บ้างก็ตกอยู่ในการปกครองของนครเชียงใหม่ ต่อถึงสมัยกรุงธนบุรี จึงสามารถสถาปนาขึ้นเป็นเมืองอิสระได้เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2468 ได้มีการประกาศยกเลิกรัฐบาลหัวราชอาณาจักร ลำปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดถึงปัจจุบันนี้

2. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดลำปางมีข้อได้เปรียบทางกายภาพ โดยตอนบนและตอนใต้ของจังหวัด เป็นที่ลุ่ม และมีที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำปรีเวณตอนกลางของจังหวัด ทำให้ลักษณะการใช้ที่ดินตอนบนของจังหวัดเป็นป่าไม้ค่อนข้างที่ประกอบไปด้วยไม้มีค่า ตอนใต้เป็นป่าโปร่งซึ่งมีไม้เศรษฐกิจรวมอยู่ด้วย ในขณะที่ทางตอนกลางและตอนใต้ของจังหวัด มีการเพาะปลูก ถึงแม้จะมีสัมฤทธิ์ผลดินไม่ลุ่มนักแต่ก็พอเลี้ยงประชากรในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุสำคัญ ๆ กระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัด ทรัพยากรเหล่านี้ล้วนส่งเสริมกิจกรรมในจังหวัด จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมเด่น ๆ ของจังหวัดก็คือ อุตสาหกรรมไม้ อุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา และที่สำคัญที่สุดก็คือ การผลิตกระแสไฟฟ้า จากเหมืองลิกไนท์ที่ก้งอำเภอแม่เมาะ

3. ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง

จังหวัดลำปางนับได้ว่าเป็นเสมือนประตูเปิดสู่พื้นที่ภาคเหนือตอนบนด้วยดี เส้นทางรถยนต์สายหลักจากกรุงเทพมหานคร (ถนนพหลโยธิน) ผ่านตัวเมืองและมีเส้นทางแยกไปสู่จังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคตั้งจะเห็นได้จากปริมาณการจราจรที่ผ่านจากจังหวัดสู่จังหวัดรอบนอก นอกจากนี้ยังมีเส้นทางรถไฟสายเหนือผ่านไปยังจังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

4. เมืองท่องเที่ยว

ถึงแม้ว่าจังหวัดลำปางจะไม่มีลักษณะของการท่องเที่ยวเด่นเท่ากับจังหวัดเชียงใหม่ แต่จังหวัดลำปางก็มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้ประชาชนเข้ามาในพื้นที่ไม่น้อย เช่น พระธาตุลำปางหลวงโบราณสถานต่าง ๆ รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ การล่องแพ น้ำตกวังเหนือ และเขื่อนกิ่วลม

5. ลักษณะประชากร

ในเรื่องของประชากรนั้นจังหวัดลำปางมีประชากรมากเป็นที่ 3 รองลงมาจากเชียงใหม่ และเชียงราย โดยจะกระจายตัวหนาแน่นบริเวณอำเภอเมือง โดยเฉพาะเทศบาลเมืองและสุขาภิบาลชมพู การเปลี่ยนแปลงของประชากรในจังหวัดลำปางมีน้อยที่สุดในภูมิภาค คือเพียงร้อยละ 3 โดยอำเภอหัวป่ามีร้อยละการเปลี่ยนแปลงประมาณ 3.6 ยกเว้นกิ่งอำเภอแม่เมาะ และอำเภอองาวที่เริ่มเติบโตด้วยทรัพยากรในพื้นที่เป็นหลัก

6. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ฐานะทางเศรษฐกิจของจังหวัดลำปางอยู่ในระดับดีในภูมิภาค จะเห็นได้ว่า จังหวัดลำปางมีรายได้ต่อหัวประชากร ปี พ.ศ. 2525 ประมาณ 5,432 บาท รองเฉพาะ จังหวัดเชียงใหม่ (5,365 บาท) ในขณะที่รายได้เฉลี่ยของประชากรบนพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประมาณ 4,171 เท่านั้น สาขาการผลิตที่เด่นของจังหวัดลำปาง ก็คือ การบริการและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะการบริการในด้านการค้าส่งและค้าปลีก และอุตสาหกรรมการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อบริการแก่จังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาค

7. ศูนย์กลางการบริการระดับภาค

จังหวัดลำปางมีลักษณะเด่นในเรื่องของการเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการระดับเขตและภาคอยู่มาก ซึ่งทำให้การบริการต่าง ๆ แก่ประชาชนในภูมิภาคติดตามาด้วย เช่น การบริการสาธารณสุข การศึกษา ฯลฯ

8. นโยบายการพัฒนาของรัฐ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 กำหนดให้จังหวัดลำปางเป็นเมืองรองที่จะตอบรับการพัฒนาที่แผ่กระจายมาจากเมืองหลักของภาคเหนือ โดยจะจัดให้เป็นฐานเศรษฐกิจแหล่งจ้างงานและให้การบริการขั้นต้นแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดและภูมิภาค

บทบาทต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า บทบาทสำคัญของจังหวัดก็คือ การเป็นศูนย์กลางการบริการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเป็นที่ตั้งของแหล่งอุตสาหกรรมขนาดกลาง ศูนย์กลางธุรกิจ การบริการ และการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนในจังหวัดและภูมิภาค ซึ่งพื้นที่เมืองหรือเขตเทศบาลเมืองลำปางที่มีความเหมาะสมด้วย องค์ประกอบของความเป็นเมือง ย่อมจะเป็นตัวแทนที่ดีในการรองรับบทบาทของจังหวัดดังกล่าว ทั้งนี้จะต้องมองให้ละเอียดอีกครั้งในเรื่องของรูปแบบความพร้อมและแนวทางในการพัฒนาซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป